

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Hanna Pesonen

HAASTAVA KÄYTTÄYTYMINEN

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lapsen
sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeesta

Sosiaali- ja terveystieteiden
2022

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Hanna Pesonen
Opinnäytetyön nimi	Haastava käyttäytyminen – varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lapsen sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeesta
Vuosi	2022
Kieli	suomi
Sivumäärä	54 + 2 liitettä
Ohjaaja	Susanna Weber

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lasten haastavasta käyttäytymisestä. Tavoitteena oli selvittää, millaisia haastavia kasvatustilanteita varhaiskasvatuksessa ilmenee, millaista osaamista varhaiskasvatuksen opettajalta vaaditaan näissä tilanteissa sekä millaista on hyvä kasvatusyhteistyö haastavasti käyttäytyvän lapsen vanhempien ja varhaiskasvatuksen välillä. Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineisto kerättiin ryhmähaastatteluina ja analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käytäen.

Tutkimus osoitti, että haastavia kasvatustilanteita ilmeni ohjatussa ryhmätoiminnassa, siirtymätilanteissa sekä vapaan leikin aikana. Haastava käyttäytyminen näyttäytyi sekä ulospäin suuntautuneena käyttäytymisenä kuten uhmakkuutena, levottomuutena, ylivilkkautena ja aggressiivisuutena että sisäänpäin kääntyneenä eli vetäytyvänä käyttäytymisenä. Varhaiskasvatuksen opettaja tarvitsi näissä tilanteissa menetelmäosaamista ja hyviä vuorovaikutustaitoja sekä kykyä reflektoida omaa toimintaansa ja säädellä omia tunteitaan. Tärkeiksi asioiksi huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisessä kasvatusyhteistyössä koettiin luottamus, avoimuus, tasavertaisuus, yhteiset tavoitteet, hyvät vuorovaikutustaidot, positiivinen palaute sekä toivon ylläpitäminen.

Tutkimukseen osallistuneilla varhaiskasvatuksen opettajilla on monipuolista osaamista ja valmiuksia toimia haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa. Lisäkoulutuksen tarve on tukiviittomista, lasten neuropsykiatrisista haasteista sekä aggressiivisestä käyttäytymisestä. Jotta haastavasti käyttäytyviä lapsia voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin, tulee varhaiskasvatuksen henkilökuntaa olla riittävästi paikalla koko päivän ajan.

Avainsanat	varhaiskasvatus, haastava käyttäytyminen, sosiaalis-emotionaalinen tuki, kasvatusyhteistyö

ABSTRACT

Author	Hanna Pesonen
Title	Challenging Behaviour – The Experiences of Early Childhood Education Teachers about Child’s Need for Social-Emotional Support
Year	2022
Language	Finnish
Pages	54 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Susanna Weber

The purpose of this bachelor’s thesis was to investigate the early childhood education teachers’ experiences of children’s challenging behaviour. The aim was to find out what kind of challenging educational situations there are in early childhood education, what kind of competence is required from the early childhood education teacher in these situations, and what is good educational cooperation between the parents of a child with challenging behaviour and early childhood education. The research was qualitative. The research material was collected in group interviews and analyzed using data-driven content analysis.

The research indicated that challenging educational situations occurred during instructed group activities, transitional situations and free play. Challenging behaviour showed as an outward-oriented behaviour like defiant, restless, overactive and aggressive behaviour, as well as an inward-turned withdrawal behaviour. In these situations, an early childhood education teacher needed method knowledge and good interaction skills, as well as the ability to reflect on their own actions and regulate their own emotions. Confidence, openness, equality, common goals, good interaction skills, positive feedback and maintaining hope were considered important things in the educational cooperation between parents and early childhood education.

The early childhood education teachers who participated in the study have versatile skills and capabilities to work with children who behave challengingly. The need for additional training is about speech supporting signs, children’s neuropsychiatric challenges and aggressive behaviour. In order to children with challenging behaviour to be supported as well as possible, there must be enough early childhood education staff present throughout the day.

Keywords	early childhood education, challenging behaviour, social-emotional support, educational cooperation

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA.....	10
	2.1 Tavoite ja tarkoitus	10
	2.2 Aiheen rajaus	11
3	VARHAISKASVATUS.....	12
	3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	13
	3.2 Kolmiportainen tuki	14
4	SOSIAALIS-EMOTIONAALINEN KEHITYS.....	15
	4.1 Sosiaalis-emotionaaliset taidot.....	15
	4.2 Sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve.....	17
5	HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN LAPSEN TUKEMINEN.....	19
	5.1 Kohtaaminen.....	19
	5.2 Vuorovaikutus.....	20
	5.3 Pedagoginen toiminta.....	22
	5.4 Kasvatusyhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä	25
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
	6.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohde	26
	6.2 Aineiston kerääminen	26
	6.3 Aineiston analyysi	28
	6.4 Eettisyys ja luotettavuus	28
7	TUTKIMUSTULOKSET	31
	7.1 Haastavat kasvatustilanteet varhaiskasvatuksen arjessa	31
	7.2 Haastavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen	35
	7.3 Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö.....	40
	7.4 Ajatuksia lasten haastavasta käyttäytymisestä yleisesti	42

8	JOHTOPÄÄTÖKSET	44
9	POHDINTA.....	47
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	55

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys.	13
Kuvio 2. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö.....	41
Taulukko 1. Haastavat kasvatustilanteet päiväkodissa.	31

LIITELUETTELO

LIITE 1. Saatekirje

LIITE 2. Haastattelukysymykset

1 JOHDANTO

Lasten haastava käyttäytyminen saa aikaan keskustelua niin varhaiskasvatuksen parissa, koulumaailmassa kuin kotielämässäkin. Kasvattajat pohtivat lasten haastavan käytöksen syitä, sen ennaltaehkäisemistä sekä oikeaa tapaa tukea haastavasti käyttäytyvää lasta.

Haastava käyttäytyminen voidaan määritellä sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeeksi. Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys, jotka ovat tiiviisti kiinnittyneinä toisiinsa, alkaa jo vastasyntyneellä vauvalla vuorovaikutuksessa vanhemman kanssa. Tämä kehitys jatkuu läpi elämän, ja aikuisella on merkittävä rooli lapsen sosiaalis-emotionaalisten taitojen oppimisessa. (Ahonen 2017, 16-28.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia lasten haastavasta käyttäytymisestä varhaiskasvatuksessa, heidän kokemukseen omasta ammatillisesta osaamisestaan haastavissa kasvatustilanteissa sekä näkemyksiä kodin ja päiväkodin välisestä kasvatusyhteistyöstä haastavasti käyttäytyvien lasten kohdalla. Olennaisinta tutkimuksessani ei ole se, onko lapsella jokin haastavaa käytöstä selittävä diagnoosi vai ei. Haluan nostaa opinnäytetyössäni esille varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kasvatustyöstä haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa, ja tutkimuksen teoreettisen taustan muodostaa sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve haastavaa käyttäytymistä selittävänä tekijänä.

Aihe kiinnostaa minua, koska oman kokemukseni mukaan osalla lapsista on haasteita selviytyä ryhmätilanteissa ja heidän yksilöllinen kohtaamisensa vaatii kasvatustajalta erityistä osaamista. Koen tutkimuksen aiheen myös tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi, koska lasten käytösongelmista puhutaan paljon. Esimerkiksi julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL:n kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuksen työntekijöistä vuonna 2019 lähes kolmannes kertoi kokevansa lapsen aiheuttamaa fyysistä väkivaltaa vähintään kerran viikossa, kuten lyömistä, puremista tai potkimista

(JHL 2020). Alijoki ja Pihlaja (2016, 263) toteavatkin, että lapsilla on jo vuosikymmenten ajan ollut eniten haasteita kielen kehityksen ongelmien lisäksi sosiaalis-emotionaalisissa taidoissa.

Toivon, että tutkimuksesta on hyötyä varhaiskasvatuksen työntekijöille, ja että aihe herättää keskustelua varhaiskasvattajien keskuudessa. Tutkimustulosten pohjalta toimeksiantaja saa tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Opinnäytetyön avulla vahvistan myös omaa ammatillista osaamistani.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA

Lähestymistapa lasten erilaisiin haasteisiin on muuttunut vuosien saatossa. Lapsen erilaisuutta pidettiin pitkään yksilön ominaisuutena, jolloin poikkeavuus tai vammaisuus sijoitettiin lapseen. Nykyään taas lapsen tuen tarvetta tarkastellaan lapsen ja hänen ympäristönsä välisen vuorovaikutuksen kautta. Kun lapsella ilmenee haasteita arjessa, tulee tarkastella sitä, kuinka hänen tuen tarpeensa on vallitsevassa ympäristössä huomioitu. Ongelmien ajatellaan johtuvan siitä, ettei lapsen yksilöllisiä tuen tarpeita ole ymmärretty tai otettu huomioon hänen ympäristönsään. (Pihlaja & Viitala 2018, 10-11.) Siinä missä ennen siis nähtiin lasten puutteita ja vaikeuksia, nykyään korostetaan tukea ja tuen tarvetta. Lasten erilaiset haasteet voidaan muuttaa vahvuuksiksi, mikä vaatii usein kasvuympäristön muokkaamista ja aikuisen toiminnan tarkastelua. (Ketonen, Kontu, Lahtinen, Pesonen & Tuomi 2018, 287.)

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lasten haastavaa käyttäytymistä varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Teoriaosuudessa lapsen käyttäytymisen ja tunne-elämän haasteita kuvataan sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeena, jolloin ajatellaan, että haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee vielä tukea sosiaalis-emotionaalisiin taitoihinsa (Ahonen 2017, 29).

2.1 Tavoite ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli nostaa esille varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kasvatustyöstä haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa. Tavoitteena oli herättää keskustelua aiheesta ja saada varhaiskasvatuksen opettajat pohtimaan omaa ammatillista osaamistaan haastavissa kasvatustilanteissa. Tutkimuksen avulla toimeksiantaja sai tietoa mahdollisista kehittämistarpeista. Opinnäytetyössä tuodaan esille varhaiskasvatuksessa ilmeneviä haastavia kasvatustilanteita, varhaiskasvatuksen opettajien ammatillista osaamista sekä huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisen kasvatusyhteistyön merkitystä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia tilanteita haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa?
2. Millaista osaamista varhaiskasvatuksen opettajalta vaaditaan haastavissa kasvatustilanteissa?
3. Mitkä tekijät ovat varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta tärkeitä, kun tehdään kasvatusyhteistyötä haastavasti käyttäytyvän lapsen huoltajien kanssa?

2.2 Aiheen rajaus

Haastatteluihin osallistui kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa Etelä-Pohjanmaalla sijaitsevalta paikkakunnalta. Haastatteluihin osallistuneita varhaiskasvatuksen opettajia ei rajattu sen perusteella, millainen työkokemus tai koulutustausta heillä on. Haastateltavat olivat minulle ja myös toisilleen ennestään tuttuja. Lasten haastava käyttäytyminen koskettaa varhaiskasvatuksen arjessa yhtä lailla myös lastenhoitajia, mutta tässä tutkimuksessa haluttiin nostaa esille erityisesti varhaiskasvatuksen opettajien pedagogista näkökulmaa aiheesta. Paikkakuntaa ei tuoda ilmi opinnäytetyössä, koska se ei ole tutkimuksen tarkoituksen kannalta olennaista ja haastateltavien anonymiteetti halutaan turvata.

Tässä opinnäytetyössä haastava käyttäytyminen ymmärretään sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeena. Mahdolliset muut haastavan käyttäytymisen taustasyyt, esimerkiksi neuropsykiatriset häiriöt, on rajattu tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ulkopuolelle.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatustilain (L 13.07.2018/540) mukaan varhaiskasvatus tarkoittaa lapsen tavoitteellista ja suunnitelmallista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa korostuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatus on tärkeä vaihe lapsen kasvussa ja oppimisessa ja se on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Varhaiskasvatus on alle kouluikäisten, eli 0–6-vuotiaiden kasvatusta. (Opetushallitus 2022.)

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on muun muassa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen, lasten yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Tehtävänä on myös tukea lasten huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa huoltajien työssäkäynti tai opiskelu. Varhaiskasvatuksessa opitaan tietoja ja taitoja, jotka vahvistavat lasten osallisuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2022.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022, 24) määritellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri kokonaisuudeksi, johon kuuluvat mm. arvot ja periaatteet, oppimisympäristöt, vuorovaikutustavat ja ilmapiiri, yhteistyö, työntekijöiden ammattitaito, johtajuus sekä toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi. Kaikki yhteisön jäsenet vaikuttavat toimintakulttuurin muovautumiseen, ja myös toimintakulttuuri vaikuttaa jäseniinsä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohdanna on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa jokaisella lapsella on mahdollisuus toimia ja oppia sekä kuulua ryhmään omana itsenään. Inklusiivisessa toimintaympäristössä vastataan kaikkien lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja annetaan tarpeiden mukaista tukea.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea laaja-alaista osaamista, johon kuuluu kuusi osa-aluetta: ajattelu ja oppiminen, kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito, digitaalinen osaa-

minen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. Laaja-alainen osaaminen huomioidaan kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa sekä toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. (Opetushallitus 2022, 20.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta on nähtävillä kuviossa 1.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys (Opetushallitus 2022).

3.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelmissa on kolme tasoa. Se muodostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten omista varhaiskasvatussuunnitelmista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen valtakunnallisesti antama määräys, jonka laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain laki. Kaikki paikalliset sekä lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Varhaiskasvatusta toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden

den mukaisesti, ja valtakunnallisen ohjeistuksen tarkoitus on taata yhtäläiset edellytykset kaikkien varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. (Opetushallitus 2022, 7.)

3.2 Kolmiportainen tuki

Vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022, 50) on mukana kolmiportaisen tuen malli, jossa lapselle annettava tuki jaetaan kolmeen tasoon: yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus antaa lapselle varhaiskasvatuksessa sitä tukea, mitä lapsi tarvitsee. Lapsen tarvitsema tuki ja siihen liittyvät toimenpiteet merkitään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kun tuki on oikea-aikaista, yksilöllisesti suunnattua ja lapsen tarpeiden mukaista, on mahdollista edistää lapsen oppimista ja hyvinvointia sekä ehkäistä ongelmien lisääntymistä ja syrjäytymisriskiä.

Yleinen tuki on ensimmäinen tuen taso. Se koostuu yksittäisistä tukimuodoista, esimerkiksi erilaisista pedagogisista ratkaisuista, joilla lasta tuetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Yleinen tuki on lyhytkestoisempaa ja pienimuotoisempaa kuin tehostettu ja erityinen tuki. Yleisen tuen antamista varten ei tarvita hallintopäätöstä, vaan tukea annetaan aina tarpeen mukaan. Kun yleinen tuki ei ole lapselle riittävää, siirrytään tehostettuun tukeen. Tehostettu tuki on säännöllistä, suunniteltua ja moninaisempaa. Tehostetusta tuesta tehdään hallintopäätös. Mikäli yleinen tai tehostettu tuki eivät vastaa lapsen tuen tarpeisiin riittävästi, siirrytään vahvimpaan tuen tasoon eli erityiseen tukeen, josta myös tehdään hallintopäätös. Sitä voidaan antaa silloin, kun lapsella on jokin toimintakykyä alentava vamma, sairaus, kehitysviivästymä tai muu syy, joka edellyttää runsasta oppimisen ja kehityksen tukea. Erityinen tuki on kokoaikaista ja muodostuu useista tukimuodoista ja -palveluista. Lapselle annettava tuki voidaan tarvittaessa aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla. (Opetushallitus 2022, 54-55.)

4 SOSIAALIS-EMOTIONAALINEN KEHITYS

Sosiaalis-emotionaaliset taidot ovat erilaisia taitoja, joita lapsi tarvitsee tunteidensa käsittelemiseen sekä sosiaalisesti rakentavalla tavalla toimimiseen muiden ihmisten kanssa. Sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys ovat nivoutuneet niin tiiviisti yhteen, että niistä voidaan puhua myös yhtenä kokonaisuutena. (Ahonen 2017, 16-17.)

Aikuisen rooli lapsen sosiaalis-emotionaalisessa kehityksessä on hyvin keskeinen, koska sosiaalis-emotionaaliset taidot kehittyvät lapsen ja aikuisen välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalis-emotionaalinen kehitys käynnistyykin jo vastasyntyneellä vauvalla ja jatkuu läpi elämän. (Ahonen 2017, 16-17.) Keltikangas-Järvinen (2012, 26-27) korostaakin lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kognitiivisen ja sosiaalisen kehityksen pohjana. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi saa käsityksen omasta minuudestaan, mutta myös siitä, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Turvallinen kiintymyssuhde on lähtökohta mm. sille, että lapsi oppii itsekontrollia ja omien tunteiden säätelyä.

Geneettinen perimä heijastuu myös aina lapsen sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseen. Temperamenttipiirteitä ja neurologista perimää ei voida kasvatuksella muuttaa toisenlaisiksi, mutta kasvatuksellisilla keinoilla voidaan kuitenkin tukea lapsen sosiaalis-emotionaalista kehitystä, oli geneettinen lähtökohta millainen tahansa. Lasta voidaan opettaa ilmaisemaan itseään ja toimimaan muiden ihmisten kanssa sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. (Ahonen 2017, 16-17.)

4.1 Sosiaalis-emotionaaliset taidot

Sosiaalis-emotionaaliset taidot ovat osa sosiaalis-emotionaalista kompetenssia, joka voidaan määritellä vuorovaikutuksen tehokkuudeksi. Tehokkaassa vuorovaikutuksessa ihminen pystyy saavuttamaan omia sosiaalisia päämääriään ilman, että loukkaa toisia. Hän kunnioittaa muita ja tulee myös itse hyväksytyksi ryhmässä.

Sosiaalis-emotionaaliseen kompetenssiin kuuluu interpersoonallinen ja intrapersoonallinen ulottuvuus. Interpersoonallinen osa-alue sisältää mm. myötäelämisen kyvyn sekä kyvyn solmia ja ylläpitää kaverisuhteita ja ymmärtää sosiaalisia sääntöjä. Intrapersonallinen ulottuvuus taas koskee itsetuntemusta, omien vahvuuksien ja kehittämistarpeiden sekä tunteiden tunnistamista. (Neitola 2022.)

Hyvin merkittävä sosiaalis-emotionaalinen taito on itsesäätelytaito. Sainio, Pajulahti & Sajaniemi (2020, 27-28) määrittelevät itsesäätelyn lapsen kehittyvänä taitona maltaa mielensä sellaisissa tilanteissa, jotka käynnistävät tarpeen toimia välittömästi. Itsesäätelykyky ei ole siis synnynnäinen ominaisuus, vaan se muuttuu ja vahvistuu jatkuvasti aivojen kehittyessä ja taitoja harjoitellessa. Myös Ahonen (2017, 18-19) kuvailee itsesäätelytaidon kykyä säädellä omia tunteita, käyttäytymistä ja kognitiivista toimintaa. Lapsen itsesäätelytaidot ovat hyvät, kun lapsi ilmaisee pettymystään esimerkiksi hävityn pelin jälkeen harmittelemalla tilannetta – sen sijaan, että ajautuisi voimakkaan tunteen valtaan ja alkaisi vaikkapa huutaa tai vetäytyisi voimakkaasti. Kyvyllä säädellä omia tunteita on siis yhteys kykyyn säädellä käyttäytymistä. Jos tunteiden säätely on vielä heikkoa, se heijastuu välittömästi myös käyttäytymisen säätelyyn ja tunteen seurauksena on jollain muotoa haastavaa käyttäytymistä, esimerkiksi karjumista tai tavaroiden heittäilyä. Lisäksi kyvyllä säädellä kognitiivista toimintaa on yhteys käyttäytymiseen. Jos lapsella on haasteita tarkkaavaisuuden säätelyssä ja toiminnanohjauksessa, näkyvät nämä haasteet usein myös lapsen käyttäytymisessä. Lapsen on haastavaa seurata aikuisen ohjeita ohjatulla tuokiolla ja tarkkaavaisuus herpaantuu, jolloin lapsesta tulee levoton tai hän on omissa ajatuksissaan.

Lapsen kielellinen kehitys on vahvasti yhteydessä itsesäätelytaitojen kehitykseen. Se mahdollistaa lapselle kyvyn sanoittaa omia tunteitaan ja ajatuksiaan. Kun lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi, hänellä on paremmat edellytykset säädellä myös käyttäytymistään. Kielellinen vuorovaikutus mahdollistaa sen, että aikuinen voi helpommin tukea lasta itsesäätelyssä. Kielellisesti itseään vähän ilmaisevien lasten kanssa työskentely edellyttääkin aikuiselta todella paljon herkkyyttä ymmärtää

lapsen kokemuksia ja tunnistaa tuen tarpeita. Esimerkiksi autististen lasten haastavan käytöksen laukaiseekin usein se, ettei lapsi tule kuulluksi ja ymmärretyksi poikkeavan vuorovaikutuksen vuoksi. Nykyään on onneksi paljon tarjolla erilaisia kommunikaatiota tukevia menetelmiä, jos kielellinen vuorovaikutus ei ole mahdollista. (Ahonen 2017, 20-21.)

4.2 Sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve

Ahosen (2017, 29) mukaan haastava käyttäytyminen on sosiaalis-emotionaalisen tuen tarvetta. Jokainen lapsi tarvitsee aikuisen tukea sosiaalis-emotionaaliseen kehitykseensä, mutta osa lapsista tarvitsee tukea tavallista enemmän. Nämä lapset haastavat aikuisia käytöksellään. Heillä ei esimerkiksi ole vielä riittävästi taitoja säädellä voimakkaita tunnereaktioitaan pettymyksiä kohdatessaan, vaan he tarvitsevat tähän aikuisen antamaa tukea.

Sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeet ilmenevät viidellä eri käyttäytymisen muodolla: aggressiivinen, uhmakas, levoton tai vetäytyvä käyttäytyminen sekä voimakaat tunteenpurkaukset. Varsinkin ulospäin kohdistuva haastava käytös koetaan vaativana, koska se vaikuttaa koko lapsiryhmään häiritsevästi. Kasvattajan on tällöin reagoitava lapsen käyttäytymiseen, mikä vie huomion pois muista lapsista. Myös sisäänpäin suuntautunut haastava käyttäytyminen voi olla ongelmallista. Lapsen voimakas vetäytyminen on kasvattajalle haastavaa, jos lapsi haluaa jättäytyä pois sosiaalisista tilanteista ja tärkeistä harjoituksista. (Ahonen 2017, 28-31.)

Pihlajan (2018, 151) mukaan sosiaalis-emotionaalisisista vaikeuksista puhuttaessa ongelma sijoitetaan tyyppillisesti lapseen, jolloin lapsi koetaan häiritsevänä ja vaativana. Tärkeää olisi kuitenkin huomioida ympäristön merkitys, sillä se vaikuttaa sosiaalis-emotionaalisten haasteiden ilmenemiseen. Joku lapsi saatetaan kokea haastavaksi tietyssä ympäristössä, mutta toisessa ei. Sosiaalis-emotionaalisia haasteita omaava lapsi kantaa myös suurta taakkaa verrattuna muihin paljon tukea tarvitseviin lapsiin, koska lasta saatetaan helposti syyttää hänen haastavasta käyttäytymisestään, mikä ei ole lapselle hyväksi.

Sosiaalis-emotionaaliset haasteet vaikuttavat lapsen itsetuntoon. Lapsen sosiaaliset taidot ja tunnetaidot eivät ole ikätasoisia, ja usein haasteita voi olla muillakin kehityksen alueilla. Lapsen kokonaisvaltainen tukeminen on tärkeää, eikä lapselta saa vaatia kaikkia samoja asioita, joita tavallisesti hänen ikäisiltään odotetaan. Olennaista onkin, että kasvattaja tunnistaa lapsen oman kehitystason sosiaalis-emotionaalisissa taidoissa. (Pihlaja 2018, 153.)

5 HAASTAVASTI KÄYTTÄYTYVÄN LAPSEN TUKEMINEN

Haastava käyttäytyminen käsitteenä kuvaa sitä, että henkilö ilmaisee käyttäytymisellään jotain, hän haastaa toisen ja ympäristönsä. Haastava käyttäytyminen tuo esille viestin, joka ei ole löytänyt sosiaalisesti hyväksyttävää tai sanallista muotoa. Tämä viesti täytyy vastaanottaa ja ymmärtää, jotta päästään kohti inhimillistä kanssakäymistä eli vuorovaikutusta. Kasvattajan haasteena onkin yrittää nähdä, mitä lapsi yrittää haastavalla käytöksellään ilmaista. (Kerola & Sipilä 2017, 18.)

5.1 Kohtaaminen

Hoito- ja kasvatustyön perustana on aito ja kunnioittava kohtaaminen. Mattilan (2011, 9-16) mukaan kohtaaminen on monikerroksista kasvokkain asettumista, johon liittyy kaunis katse ja ystävällinen ele. Toinen ihminen tulee kuulla ja nähdä aidosti. Lisäksi siihen kuuluu ihmisyyden ja elämän arvostaminen, avoin ja nöyrä elämänasenne sekä elämäntarinoiden merkityksellisyyden ymmärtäminen. Se vaatii omaan ihmisyyteen suostumista. Onnistunut kohtaaminen luo yhteyden ja herättää luottamuksen.

Lapsen kohtaamisessa vaikuttavat samat asiat kuin aikuisenkin kohtaamisessa. Eri-tyyppisen tilanteesta tekee kuitenkin se, että aikuisen ja lapsen roolit ovat erilaiset. Aikuisen vastuu kohtaamisessa on suurempi siksi, että hänellä on elämänkokemusta, ymmärrystä ja rooliin kuuluvaa vastuuta. Kasvattajan tehtävänä on kohdata lapsi arvostavasti ja kauniisti. Tämä vaatii sen, että kasvattaja ymmärtää oman roolinsa aikuisena ja lapsen roolin lapsena. Aikuisen vastuulla on säilyttää lapsen turvallisuuden tunne ja kunnioitus omaa persoonaansa kohtaan, vaikka lapsen tapa ilmaista itseään ei olisikaan aina aikuisen mielestä miellyttävää. Toistuvat epäarvostavat kohtaamiset aikuisen kanssa ovat haitaksi lapsen hyvälle, turvallisuudelle elämälle. Hyvän kohtaamisen avulla lapsi puolestaan vahvistuu ja rohkaistuu. (Mattila 2011, 18-19.)

5.2 Vuorovaikutus

Kasvattajat kohtaavat työssään lapsia, joiden kanssa yleiset kasvattamisen keinot eivät ole riittäviä. Lapsen käyttäytymisen hallinta vaatii paljon aikaa ja voimavaroja, ja haastavat kasvatustilanteet voivat herättää kasvattajassa riittämättömyyden tunteen. Oman ammattiroolin ymmärtäminen kasvattajana on tärkeää oman jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta. (Hurme & Kyllönen 2014, 83.)

Vuorovaikutuksen avulla pystytään kuitenkin ratkomaan ja ohittamaan valtaosa haastavista tilanteista. Kasvattajan täytyy järjestää ja ennakoida työnsä niin, että haastavissa vuorovaikutustilanteissa kasvattaja kykenee olemaan läsnä lapselle ja koko ryhmälle. Fyysisen läsnäolon lisäksi on oltava myös henkisesti läsnä tilanteessa. Näin kasvattaja pääsee puuttumaan haastavaan tilanteeseen ajoissa ja kykenee ohjaamaan vuorovaikutusta toivomaansa suuntaan. (Hurme ym. 2014, 94.)

Hurmeen ym. (2014, 94-95) mukaan haastavassa tilanteessa on tärkeää, että kasvattaja on määrätietoinen ja ilmaisu on selkeää. Sanallisten ohjeiden lisäksi kasvattaja käyttää myös sanatonta ilmaisua eli mm. katsetta, kasvojen ilmeitä ja ääntä. Kriittinen tilanne saadaan pysäytettyä paremmin lyhyellä ja selkeällä kielellä tai käskyllä kuin pitkällä sanallisella ohjeella. Mikäli kyseessä ei ole välitöntä pysäyttämistä vaativa tilanne, toimintaa suuntaava ohje on usein toimivampi. Kasvattajalta vaaditaan siis aitoa läsnäoloa ja lapsen kohtaamista. Lähtökohtana tilanteeseen tulisikin olla se, kuinka haastavasti käyttäytyvää lasta autetaan onnistumaan tilanteessa – sen sijaan, että tavoitteena olisi saada lapsi tottelemaan.

Ahosen (2015) väitöstutkimuksessa tuli esille viisi erilaista kasvattajan vuorovaikutustapaa, joita haastavissa kasvatustilanteissa käytettiin: lämmin, ristiriitainen, tekninen, välttelevä sekä etäinen vuorovaikutustapa. Mikään näistä vuorovaikutustavoista ei toistu samalla kasvattajalla aina tilanteesta toiseen, vaan ne näyttyvät aina tilannekohtaisesti (Ahonen 2017, 75).

Lämmin vuorovaikutus pitää sisällään kasvattajan sitoutuneisuuden vuorovaikutukseen lapsen tai lapsiryhmän kanssa. Hän kokee vuorovaikutuksen lasten kanssa tärkeäksi ja kohtaa lapsen aidosti ja sensitiivisesti. Vaikka tilanne olisi hektinen, kasvattaja pyrkii kohtaamaan lapsen kiireettömästi. Lämmin vuorovaikutus on empaattista, jolloin kasvattaja ymmärtää lapsen käyttäytymisen taustalla olevia syitä eikä ajattele lapsen käyttäytyvän tahallaan hankalasti. Esimerkiksi levottoman lapsen kohdalla kasvattaja pysyy rauhallisena ja lempeänä. Kasvattaja aktivoi ja kannustaa lasta sen sijaan, että tiukentaisi rajoja ja vaatisi lapselta tilanteessa liikaa. Kasvattaja antaa usein positiivista palautetta ja osaa olla myös joustava haastavissa tilanteissa. (Ahonen 2017, 78-94.)

Ristiriitaisessa vuorovaikutustavassa kasvattajan sitoutuneisuus vuorovaikutukseen on vaihtelevaa. Kasvattajan vuorovaikutustyyli saattaa esimerkiksi aluksi olla lämmin, mutta vuorovaikutus heikkeneekin tilanteen edetessä tai toisinpäin. Kasvattaja saattaa tunnistaa toimimattoman vuorovaikutustavan ja muuttaa sitä tietoisesti. Ristiriitaisesti toimiva kasvattaja saattaa esimerkiksi jättää tunteenpurkauksen vallassa olevan lapsen emotionaalisesti yksin, ja palata lämpimään vuorovaikutukseen vasta lapsen rauhoituttua. Lapselle saattaa tulla tunne, että oma tunnekokemus on niin voimakas ja pelottava, ettei aikuinenkaan kestä sitä. Kun vuorovaikutus on ristiriitaista, kasvattaja ei aina tunnista lapsen pitkäkestoisen tuen tarvetta. (Ahonen 2017, 96-110.)

Teknisessä vuorovaikutustavassa kasvattaja toimii liian mustavalkoisesti rutiinien mukaan ja pitää kiinni omista suunnitelmistaan ja totutuista toimintamalleista. Toisinaan haastavat tilanteet saattavat ulkoisesti ratketa teknisen vuorovaikutuksen avulla ja haastava tilanne väistyy. Lapsen tunteita ja tarpeita ei näissä tilanteissa kuitenkaan aina tunnisteta, jolloin vuorovaikutus on osittain sitoutumatonta ja aito tunneyhteys jää heikoksi. Tekninen vuorovaikutus on tyyppillistä kuormittavissa tilanteissa, joissa useampi lapsi tarvitsee huomiota samaan aikaan. (Ahonen 2017, 110-123.)

Välttelevässä vuorovaikutustavassa Ahosen (2017, 124-135) mukaan kasvattaja välttelee haastavia kasvatustilanteita tai niiden selvittämistä. Kasvattaja saattaa olla aluksi osittain sitoutunut vuorovaikutukseen, mutta poistuukin paikalta jättäen tilanteen selvittämättä. Välttelevälle vuorovaikutustavalle on tyypillistä se, että kasvattaja siirtää kasvatuksellista vastuuta ryhmän muille aikuisille ja siirtyy itse toisiin tehtäviin. Välttelevän vuorovaikutuksen takana on luultavasti varhaiskasvattajan neuvottomuuden ja riittämättömyyden tunne, jolloin hän ei tiedä, kuinka haastava tilanne tulisi ratkaista. Kasvattaja saattaa olla myös uupunut ja turhautunut. Erityisesti uhmakkaasti tai aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia kohdataan välttelevästi.

Etäinen vuorovaikutustapa on lämpimän vuorovaikutustavan vastakohta. Kasvattaja ei tällöin sitoudu vuorovaikutukseen eikä ole kiinnostunut lapsen kokemuksesta ja tarpeista. Hän ei kohtaa lasta tunnetasolla lainkaan, eikä hakeudu vuorovaikutukseen lasten kanssa. Kasvattaja ohjaa kieltojen ja komentojen kautta ja on viileä ja etäinen. Etäisessä vuorovaikutustavassa huomataan lapsen haasteet, mutta ei onnistumisia. Mikäli lapsella ilmenee usein haastavaa käyttäytymistä, hänen käytöksestään etsitään herkästi huomauttamista silloinkin, kun todellista tarvetta ei ole. (Ahonen 2017, 136-147.)

5.3 Pedagoginen toiminta

Pihlajan (2018, 163-165) mukaan pedagoginen toiminta perustuu lasten erilaisuuden kunnioittamiselle. Lähtökohtana on ymmärtää lapsen yksilöllisyyttä ja kunnioittaa sitä. Sosiaalis-emotionaalisia vaikeuksia omaavien lasten kohdalla myönteisten kokemusten saaminen on erityisen tärkeää, ja kasvattajan tehtävänä onkin tukea lapsen itsetuntemusta ja itseluottamusta päivittäisissä arjen tilanteissa. Myös kasvattajan vahva itsetunto on merkityksellistä, koska se heijastuu myös lapseen ja lapsi rakentaa omaa minäänsä ihmissuhteiden kautta. Kasvattajan onkin kyettävä jatkuvaan itsearviointiin, sillä se on tärkeää erityisesti niiden lasten kanssa, joilla on sosiaalis-emotionaalista haastetta.

Ahosen (2015, 105-106) toteuttamassa tutkimuksessa päiväkodin haastavia kasvatustilanteita syntyi eniten ohjatun tuokion aikana, kun paikalla oli enemmän kuin kymmenen lasta. Aikuisen huomio keskittyi sekä pedagogisen toiminnan toteuttamiseen, että lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen. Haastava kasvatustilanne syntyi, kun yhden tai useamman lapsen sosiaalis-emotionaalisen tuen tarve tuli esille käyttäytymisen kautta. Haastaviin kasvatustilanteisiin vaikuttivat vuorovaikutuksen lisäksi varhaiskasvattajien pedagogiset toimintatavat, joista keskeisimpiä olivat pienryhmätoiminta, ennakointi, positiivinen palaute sekä varhaiskasvattajan reflektio (Ahonen 2017, 152).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2022, 29) mukaan varhaiskasvatuksessa pedagogiikkaa toteutetaan monenlaisissa oppimisympäristöissä. Toiminta toteutuu erikokoisissa ryhmissä, joissa lapsilla on mahdollisuus osallisuuteen ja vuorovaikutukseen. Kun toimitaan tarkoituksenmukaisissa ryhmissä, lasten ja kasvattajien keskittyminen ja lapsilähtöinen toiminta mahdollistuu. *Pienryhmissä* työskentely ehkäisee Ahosen (2017, 183-184) mukaan haastavien kasvatustilanteiden syntymistä. Pienryhmän koko on tulkinnanvarainen, ja pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa monin eri tavoin. Esimerkiksi pienryhmä voi olla kiinteä, jolloin lapsiryhmä ja kasvattaja pysyvät samana tietyn ajanjakson verran. Lapsia ja aikuisia voidaan myös vaihdella pienryhmästä toiseen. Pienryhmätoiminnassa on eroja myös sen suhteen, toteutetaanko suurin osa pedagogisesta toiminnasta pienryhmiin jakamalla, vai vain yksittäiset tuokiot.

Ennakoinnin avulla on mahdollisuus vähentää haastavien kasvatustilanteiden syntymistä. Haastava käyttäytyminen on aina reagointia johonkin, kuten esimerkiksi pahaan oloon, stressiin, kommunikoinnin vaikeuksiin tai taitojen puutteisiin. Ennakoinnin avulla voidaan valmistautua haastavaan käyttäytymiseen tai ehkäistä sen ilmenemistä. Haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee määrätietoista ohjausta, jotta oppisi hyviä toimintatapoja. Näin lapsen itsetunto vahvistuu ja hän oppii uusia, hyväksyttäviä selviytymiskeinoja. (Kerola ym. 2017, 84.)

Ahosen (2017, 173-175) mukaan ennakoinnissa on tärkeää panostaa toiminnan suunnitteluun. Lasten yksilöllisten tarpeiden tunnistaminen on tärkeää, jotta toiminta olisi kaikille lapsille mieleistä. Haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa huomioidaan jo suunnitteluvaiheessa se, miten heitä tuetaan toiminnan aikana riittävästi. Esimerkiksi ohjattu tuokio voidaan järjestää toiminnallisena leikkinä, jolloin levottomasti käyttäytyvät lapset kokevat sen mielekkäämmäksi, kun paikoillaan istumista ei vaadita. Haastavasti käyttäytyvät lapset tarvitsevat sanallisten ohjeiden lisäksi usein myös visuaalisempaa ja selkeämpää ennakoinnin muotoa, esimerkiksi päiväjärjestys voidaan ilmaista kuvina (Kerola ym. 2017,84). Rutiinit ovat välttämättömiä, koska ne auttavat niin aikuisia kuin lapsiakin hahmottamaan päivän kulua. Toisinaan on kuitenkin tarpeen tarkastella totuttuja käytäntöjä, koska tiukka rutiinien noudattaminen voi estää lasten yksilöllisten tarpeiden huomaamista. (Ahonen 2017, 173-174.)

Aikuisen antamalla *positiivisella palautteella* on suuri vaikutus lapsen innostuneisuuteen ja haluun oppia uutta. Positiivinen palaute niin sanallisesti kuin kehonkielen avulla luo lapselle onnistumisen kokemuksen. Niin pienet kuin suuretkin onnistumiset ovat tärkeä huomata. Enemmän tukea kaipaavat lapset saavat usein negatiivista palautetta enemmän kuin positiivista, ja tämä heikentää lapsen käsitystä itsestään ja omista kyvyistään. Tukea kaipaavien lasten itsetunto on usein heikko jatkuvien epäonnistumisten vuoksi. Positiivista palautetta tulisikin antaa myös siitä, kun lapsi yrittää ja harjoittelee, eikä vain oppimisesta ja uusista taidoista. Näin lapsen motivaatio pysyy yllä. (Sandberg 2021.) Haastavasti käyttäytyvän lapsen positiivisten ominaisuuksien huomaaminen ja lapsen hyväksyminen omana itsenään vahvistaa lapsen itsetuntoa, kun taas jatkuva negatiiviseen käyttäytymiseen keskittyminen vain pahentaa tilannetta (Yle 2019). Viljamaan (2014, 179) mukaan lapsi, joka saa kehuja vain saavutuksista, oppii hakemaan hyväksyntää muilta vain tekemällä, suorittamalla ja uhrautumalla.

Varhaiskasvattajan kyky *reflektioon* eli oman vuorovaikutuksen ja pedagogisen toiminnan arviointiin haastavien kasvatustilanteiden jälkeen on tärkeää, jotta voi

huomata, mikä tilanteessa meni hyvin ja missä on mahdollisesti kehittämisen varaa. Reflektoinnin avulla tilannetta voi pohtia jälkepäin monista näkökulmista. Arviointia voi tehdä yksin tai yhdessä muiden kasvattajien tai joskus myös lasten kanssa. Haastavan tilanteen jälkeen voi esimerkiksi pohtia, mikä haastavan tilanteen laukaisi ja mitä olisi pitänyt tehdä, ettei tilannetta olisi syntynyt ollenkaan. Kasvattaja voi jälkepäin huomata, kuinka lapsen sosiaalis-emotionaalisia taitoja olisi voinut tukea tilanteessa paremmin. Reflektointi yhdessä työkavereiden kanssa voi olla tärkeää työssä jaksamisen kannalta, kun tilannetta voi käsitellä yhdessä ja omaa toimintatapaa voi peilata muiden kasvattajien tapaan toimia. (Ahonen 2015, 177.)

5.4 Kasvatusyhteistyö huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä

Varhaiskasvatuslain (L 13.07.2018/540) mukaan varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on toimia yhdessä lapsen ja lapsen huoltajan kanssa lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin eteen sekä tukea huoltajaa kasvatustyössä. Yhteistyössä tulee ottaa huomioon lasten yksilöllisyys ja perheiden erilaisuus. Huoltajilla tulee olla myös mahdollisuus osallisuuteen eli toiminnan ja tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen varhaiskasvatuksessa yhdessä varhaiskasvattajien ja lasten kanssa. (Opetushallitus 2022, 30.)

Huoltajien ja varhaiskasvattajien välistä kasvatusyhteistyötä on pitkään pidetty keskeisenä laatukriteerinä varhaiskasvatuksessa. Kasvatusyhteistyössä kasvattajan ammatillinen osaaminen ja vanhemman tuntemus omaa lasta kohtaan ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tuohon yhteistyöhön kuuluu se, että sekä vanhemmat että varhaiskasvatus toimivat yhteisesti sovitun tavoitteen saavuttamisen eteen. Toimivassa kasvatusyhteistyössä pyritään ammattikasvattajien ja vanhempien väliseen tasavertaisuuteen. Hyvässä yhteistyössä on myönteinen ilmapiiri, jossa vallitsee keskinäinen luottamus ja avoimuus. Kasvatusyhteistyö on erityisen tärkeää silloin, kun kyseessä on tavallista enemmän tukea kaipaava lapsi. (Ahonen 2017, 243-244; Rantala & Uotinen 2018, 130-135.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Laadullisen tutkimuksen aineisto kerättiin kahden ryhmähaastattelun avulla touko- ja kesäkuussa 2022. Haastatteluiden jälkeen aineisto litteroitiin ja analysoitiin. Tässä luvussa kerrotaan tarkemmin tutkimuksen toteuttamisesta.

6.1 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen kohde

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Vilkan (2015, 118-120) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa, ja tarkoituksena on tavoittaa ihmisen omat kuvaukset todellisuudestaan. Tähän oletettavasti sisältyy sellaisia asioita, jotka ihminen kokee itselleen tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Laadullisen tutkimusmenetelmän tarkoituksena ei ole löytää totuutta tutkittavasta asiasta, vaan tavoitteena on näyttää tutkimuksen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla esimerkiksi ihmisen toiminnasta jotakin sellaista, jota ei välittömästi voi havaita.

Tutkimukseen osallistui kuusi varhaiskasvatuksen opettajaa, joista kaksi työskentelee alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja loput 3–5 -vuotiaiden ryhmässä. Haastateltavat valittiin samalta paikkakunnalta Etelä-Pohjanmaalta, eikä haastateltavien valinnassa tehty rajauksia esimerkiksi työkokemuksen tai koulutustaustan suhteen. Kaikki haastateltavat olivat ennestään tuttuja toisilleen. Haastattelut tehtiin vain varhaiskasvatuksen opettajille, koska heillä on ryhmässään päävastuu lasten kasvatuksesta, opetuksesta ja ryhmän toiminnasta, ja heiltä edellytetään työssään varhaispedagogista osaamista (OAJ 2022).

6.2 Aineiston kerääminen

Aineisto kerättiin kahden ryhmähaastattelun avulla. Molempiin haastatteluihin osallistui kolme haastateltavaa. Haastateltavien määrä nähtiin sopivaksi tälle tutkimukselle, koska tarkoituksena ei ollut yleistää ilmiötä sen laajemmin. Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutettavassa tutkimuksessa onkin merkitystä ai-

neiston laadulla eikä määrällä, ja tutkimusaineiston tarkoitus on toimia apuna ilmiön ymmärtämisessä tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan luomisessa. (Vilkkä 2015, 150.) Ryhmähaastattelun etuna on se, että siinä saa samanaikaisesti tietoa useammalta eri henkilöltä. Koska kaikki haastateltavat olivat toisilleen jo tuttuja ja ryhmähenki vaikutti hyvältä, ryhmän jäsenet toimivat toisilleen luultavasti myös sosiaalisena tukena haastattelutilanteessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Keskustelu olikin molemmissa haastatteluissa hyvin luontevaa.

Haastattelun etuna on sen joustavuus, koska haastattelijalla on mahdollisuus muun muassa oikaista väärinkäsityksiä toisin kuin esimerkiksi postikyselyissä. Tutkija voi myös esittää kysymykset siinä järjestyksessä kuin näkee aiheelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Ryhmähaastatteluissa käytettiin haastattelumuotona teemahaastattelua, jossa käydään läpi ennalta päätetyt aihealueet, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018, 29-30.) Tuomen ym. (2009, 75) mukaan teemahaastattelussa pyritään saamaan tutkimuksen tarkoituksen kannalta merkityksellisiä vastauksia. Kysymykset laadittiin tutkimuskysymysten pohjalta ja ne annettiin haastateltaville etukäteen noin 1–2 viikkoa ennen haastatteluja mietittäviksi, jotta haastateltavilla oli mahdollisuus valmistautua tilanteeseen. Tällä pyrittiin siihen, että saataisiin mahdollisimman kattava aineisto, jolloin on suositeltavaa, että haastatteluun osallistuvilla on mahdollisuus tutustua kysymyksiin hyvissä ajoin (Tuomi ym. 2009, 73). Molemmissa haastatteluissa kysymykset esitettiin samassa järjestyksessä. Haastattelut kestivät noin tunnin ja ne nauhoitettiin puhelimen ääninauhurilla.

Litterointi eli tutkimusaineiston muuttaminen tekstimuotoon aloitettiin heti haastatteluiden jälkeen. Eskolan ym. (2018, 49) mukaan litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimukseen valitusta analyysimenetelmästä. Sisällönanalyysissa riittää se, että purkaa kaiken haastatteluissa sanotun ilman painotuksia, taukoja ja äännähdyksiä. Litterointi on työläs vaihe, joka kannattikin tehdä mahdollisimman nopeasti haastatteluiden jälkeen. Litteroinnin avulla aineisto tuli hyvin tutuksi jo ennen analyysivaihetta.

6.3 Aineiston analyysi

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysin tarkoitus on muuttaa aineisto selkeään, tiiviiseen muotoon säilyttäen kuitenkin sen sisältämä tieto. Sisällönanalyysi perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkimustehtävään saadaan vastaus käsitteitä yhdistelemällä. Aineistolähtöinen laadullisen aineiston analyysi voidaan ryhmitellä kolmeen vaiheeseen: aineiston pelkistämiseen, aineiston ryhmittelyyn ja teoreettisten käsitteiden luomiseen. (Tuomi ym. 2009, 108-112.)

Tuomen ym. (2009, 108-112) mukaan pelkistämisessä analysoitava tieto pelkistetään karsimalla aineistosta tutkimuksen kannalta epäolennainen pois. Pelkistämisessä tieto tiivistetään tai se jaetaan osiin. Aineiston ryhmittelyvaiheessa aineistosta poimitut alkuperäiset ilmaukset käydään huolellisesti läpi. Aineistosta etsitään käsitteitä, jotka kuvaavat yhtäläisyyksiä ja/tai eroavaisuuksia. Samaa asiaa merkitsevät käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi, ja nimetään käsitteellä, joka kuvaa luokan sisältöä. Aineisto tiivistyy tämän luokittelun avulla. Kolmannessa vaiheessa erotetaan olennainen tieto ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistämässä edetään alkuperäisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Käsitteellistämistä jatketaan yhdistelemällä luokituksia. (Tuomi ym. 2009, 108-112.)

Analyysivaiheessa kaikki teemahaastattelun kysymykset ja niiden vastaukset käytiin huolellisesti läpi, ja epäolennainen tieto karsittiin pois. Alkuperäiset ilmaukset alleviivattiin eri väreillä analyysin helpottamiseksi. Ilmaukset pelkistettiin ja samaa kuvaavat ilmaisut yhdistettiin samojen luokkien alle. Nämä luokat nimettiin niitä kuvaavilla nimillä, ja analyysia jatkettiin yhdistämällä samankaltaisia luokkia.

6.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen on oltava eettisesti hyväksyttävää ja tutkimustulosten luotettavia. Jotta tämä toteutuisi, tulee tutkijoiden noudattaa hyvää tieteellistä

käytäntöä. Tähän käytäntöön kuuluu muun muassa se, että tutkija noudattaa tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta koko tutkimusprosessin ajan. Lisäksi tutkijan tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia, eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimustulosten julkaisemisessa tutkija noudattaa tieteellisen tiedon mukaista avoimuutta. Tutkija ottaa huomioon muiden tutkijoiden työt ja saavutukset kunnioittavasti. (Mäkinen 2006, 172-173.) Koko tutkimusprosessin ajan on toimittu hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti, ja lähdeviittaukset on merkitty asianmukaisesti.

Haastattelutilanteisiin liittyy eettisiä kysymyksiä, kuten esimerkiksi se, miten varmistetaan vastausten luotettavuus, miten haastateltavat pitää huomioida tai millä perusteilla haastateltavat valitaan. Jos haastattelu nauhoitetaan, siihen on oltava haastateltavan suostumus. Tutkijan on kerrottava nauhoituksen hyödyt haastateltavalle. Tutkijan on myös kerrottava haastateltavalle, miten tutkimusaineisto tullaan arkistoimaan, kuinka anonymiteetti turvataan ja mitä aineistolle tehdään puhtaaksikirjoituksen jälkeen. Haastateltavalla on aina oikeus keskeyttää haastattelu ja kieltäytyä osallistumisesta, vaikka hän olisi etukäteen antanutkin suostumuksensa. (Mäkinen 2006, 92-95).

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista. Pyysin haastateltavilta luvan haastattelujen nauhoitukseen sekä perustelin heille nauhoituksen hyödyt. Nauhoitus ja litterointi helpottivat tutkimustulosten analysointia, mikä teki tutkimuksesta luotettavamman. Pyrin kysymään heiltä kysymyksiä, jotka eivät olleet johdattelevia, vaan he saivat vapaasti kertoa kokemuksiaan ja mielipiteitään aiheesta. Kerroin haastateltaville, että nauhoitukset ja litteroinnit lopuksi poistetaan.

Luotettavuutta lisäsi myös se, että haastattelut toteutettiin rauhallisessa tilanteessa lasten päiväuniaikana. Molemmat haastattelutilanteet kestivät noin tunnin, joten aiheita ehdittiin käsitellä rauhassa ja haastateltavien välille syntyi luonnollinen keskustelu. Haastateltavat olivat myös saaneet saatekirjeen (Liite 1) ja

haastattelukysymykset (Liite 2) nähtäväksi jo etukäteen, joten heillä oli ollut mahdollisuus pohtia vastauksiaan rauhassa ja valmistautua tilanteeseen. Tämä lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Näin on myös todennäköisempää, että ryhmähaastattelussa kaikki haastateltavat saivat äänensä kuuluviin, kun kysymykset eivät tulleet yllätyksenä.

Tässä opinnäytetyössä ei tuoda julki organisaation, eli päiväkodin ja paikkakunnan nimeä, koska se ei ole olennainen tieto tutkimuksen kannalta ja halusin huolehtia tarkasti anonymiteetin säilyttämisestä. Haastava käyttäytyminen on myös arka aihe, joten yksittäisiä päiväkotiryhmiä ei tule tunnistaa tutkimuksesta. Mäkinen (2006, 114) toteaaakin, että lupaus henkilöllisyyden salaamisesta rohkaisee tutkittavia puhumaan avoimemmin, mikä helpottaa tutkimuksen kannalta olennaisten tietojen saamista ja anonymiteetti myös suojaa keskusteluissa esille tulleita henkilöitä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä osiossa käsitellään haastattelujen tuottamia tutkimustuloksia. Tulokset on jaettu tutkimuskysymysten pohjalta kolmeen osioon: haastavat kasvatustilanteet varhaiskasvatuksen arjessa, haastavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen sekä huoltajien ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö. Lukijan onkin helpompi löytää tutkimuksen päätulokset, kun tulokset on esitetty mahdollisimman selkeästi ja tutkimusongelmien mukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 262-263). Lopuksi tarkastellaan haastateltavien ajatuksia lasten haastavasta käyttäytymisestä yleisesti.

7.1 Haastavat kasvatustilanteet varhaiskasvatuksen arjessa

Haastateltavilta kysyttiin, millaisia haastavia kasvatustilanteita päiväkodin arjessa ilmenee. Vastauksista ilmeni, että haastavia kasvatustilanteita syntyi siirtymätilanteissa, ohjatuissa ryhmätilanteissa sekä vapaan leikin aikana. Taulukossa 1 on kuvailtu haastavaa käyttäytymistä näissä tilanteissa.

Taulukko 1. Haastavat kasvatustilanteet päiväkodissa.

Kasvatustilanteet	Haastava käyttäytyminen
Siirtymätilanteet Ohjatut ryhmätilanteet Vapaat leikki-tilanteet	Levottomuus Keskittymisvaikeudet Ylivilkkaus Uhmakkuus Tottelemattomuus Aggressiivisuus Tunteenpurkaukset Vetäytyminen Kova äänenkäyttö Riitely, kiusaaminen (vähäiset leikki- taidot)

Useampi haastateltava nosti esiin siirtymätilanteisiin liittyviä haastavia tilanteita, jolloin lapsi ei halua toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Yksi haastateltava koki näitä tilanteita olevan erityisen paljon niillä lapsilla, joilla on mahdollista neuropsykiatrista oireilua.

”..näitä en halua -juttuja on niinku tosi paljon varsinkin niillä kun on tästä nepsypiirrettä ja just näissä tälläis siirtymätilanteissa.”

”Siirtymätilanteet on semmosia, esimerkiks ku laps tuumaa et hän haluaa vaan leikkiä tätä leikkiä eikä suostu nyt lähtemään sinne pihalle vaikka on jo annettu jo aikaa ja on ennakoitu ja et nyt saat vielä pienen hetken pelata tämän pelin loppuun niin sitten mennään pihalle, ja sitten kumminkaan sieltä ei tulla ja joudut nappaamaan lapsen kainaloon.”

Haastavana siirtymätilanteena mainittiin myös lapsen hakutilanne päiväkodista. Lapsi saattaa käyttäytyä haastavasti vanhempaa kohtaan, ei tottele ja vaikkapa juoksee ympäriinsä. Varhaiskasvatuksen opettajan mielestä oli haastavaa päätellä, millainen tarve hänellä on puuttua tilanteeseen vanhemman läsnä ollessa.

”..ne on semmosia haastavia tilanteita et millon puuttua siihen ja missä kohtaa antaa vanhemmalle se vastuu..”

Haastavia kasvatustilanteita ilmeni myös ohjatun ryhmätoiminnan parissa. Lasten keskittymisvaikeudet sekä aggressiivinen ja ylivilkas käyttäytyminen aiheuttavat levottomuutta koko ryhmän toimintaan. Lapsi saattaa esimerkiksi huutaa ja juoksennella ympäriinsä, mikä vaikeuttaa ryhmän toimintaa. Tällaiseen käyttäytymiseen on haastateltavien mukaan puututtava heti. Yhden aikuisen vastuulla toteutettavan pienryhmätoiminnan koettiin luovan haasteita, koska yhden tai jopa useamman lapsen haastavaan käyttäytymiseen puuttuminen vaikeuttaa toiminnan vetämistä ja aiheuttaa jatkuvia keskeytyksiä.

”..jos sä jaat ne näin niinku pienryhmiin niin on väliin semmosia tilanteita, että vaikka kuinka jakaa niin siinä ei meinaa enää sit pärjätä yks aikuinen ku siinä pienryhmäski saattaa olla useampi (haastavasti käyttäytyvä lapsi)

ja sit se niinku toiminnan vetäminen on tosi haastavaa. Että ku se pakka levee niinku koko ajan se keskeytyy koko ajan se toiminta sä oikeestaan vaan niinkun että..”

”Pakkohan se on tulipalo sammuttaa.”

”..niitä on muitaki ku tämmönen joku lyöminen tai pureminen että sitte esimerkiksi kova äänenkäyttö, että huudetaan rumasti tai sit joku ylivilkas lapsi saattaa niinku häiritä ryhmän toimintaa ku se vaikka ei pysy aloillaan ja juoksentelee ja huutaa.”

Ulospäin suuntautuvan haastavan käyttäytymisen lisäksi sisäänpäin suuntautunut haastava käyttäytyminen eli vetäytyminen ryhmätoiminnassa koettiin haastavana. Haastateltavien mukaan vetäytyvä käyttäytyminen ei häiritse muita samalla tavoin kuin levoton tai aggressiivinen käytös, mutta se vaatisi aikuiselta huomiota ja aikaa, johon ei aina ole mahdollisuutta.

”Akuuteimpaa on puuttua siihen levottomaan tai aggressiiviseen käytökseen niin monesti ne lapset joilla on tätä haastavaa käyttäytymistä joka on niinku vetäytyvämpää ni sit ne jää ilman sitä tukea. Tai ei nyt välttämättä jää mut suurempi vaara on jäädä ilman tukea.”

”..on paljo helepompi sanoa semmoselle joka säntäilee sinne tänne ku se tilanne on just siinä päällä, mutta että se (vetäytyvä lapsi) vaatii erityisesti sen huomaamisen ja keskittymisen.”

Haastavia kasvatustilanteita ilmeni myös lasten leikkitilanteissa. Haastatteluai-
neistosta nousi esiin puutteet lasten leikkitaidoissa. Alle 3-vuotiaiden ryhmässä nämä koettiin luonnolliseksi ikävaiheeseen kuuluvaksi jaksoksi, jolloin lapsi haluaa olla kaveri, mutta ei vielä osaa. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi puremisena tai tökkimisenä. 3–5 -vuotiaiden ryhmässä leikkitilanteissa ilmeni myös esimerkiksi tökkimistä tai lyömistä, mutta myös nimittelyä tai leikistä ulkopuolelle jättämistä.

Lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen haasteiden koettiin aiheuttavan haastavia tilanteita, jotka heijastuivat myös lapsen kaveritaitoihin. Esimerkiksi haastavaa käyttäytymistä saattaa laukaista tilanne, joka ei mene lapsen haluamalla tavalla.

"..monesti saattaa jollain lapsella olla että sitä.. niitä epäonnistumisia tai että ne tilanteet ei mene hänen haluamallaan tavalla niin ne laukaisee niitä (haastavia tilanteita).."

"..leikkitaidot on niin vähäset niin sitä esiintyy tosi paljon tätä riitaa."

"..just ne kaveritaidot niin niissä tilanteissa monesti sitte jos on itsesäätelyssä pulmaa niin sillonhan se heijastuu just niihin kaveritaitoihin ja just saattaa tulla sitä edelleen isojenki puolella sitä lyömistä.."

Haastateltavat kertoivat haastavien kasvatustilanteiden syntyvän usein ympäristöstä johtuvista syistä. Näissä tilanteissa aikuisia ei ole ollut tarpeeksi, henkilökunta on ollut vaihtuvaa tai on ollut muuten hektinen tilanne, johon lapset ovat reagoineet omalla tavallaan. Haastateltavat kokivat, että näissä tilanteissa ennakoinnille ja aidolle läsnäololle ei vain ole ollut tarpeeksi aikaa, jolloin haastavia kasvatustilanteita on syntynyt helpommin.

"Sitten ku sä et kerkeä leikkihetkeskään olla oikeasti kovin paljoa oikeesti siinä läsnä että sä saisit ohjattua ja opetettua et kuinka ollaan siinä toisen kanssa, että varsinkin tää kevät kun on vaihtuvaa henkilökuntaa ja liian vähän niin tuota sehän tuo tosi paljon levottomuutta siihen meidän ryhmään."

"Tai joku vanhempi tuloo justiin tuomaan tai hakemaan tai muuta ja sulla on niinku siinä monta tulipaloo sammutettavana..ei oikeen tiedä et ketä sä siinä säätelet.."

7.2 Haastavasti käyttäytyvän lapsen tukeminen

Haastatteluissa kysyttiin haastavasti käyttäytyvien lasten saamaa tukea ryhmätilanteessa sekä itsesäätelytaitojen tukikeinoja. Haastateltavat myös pohtivat menetelmien toimivuutta arjessa, omaa ammatillista osaamistaan sekä tunnesäätelykeinojaan haastavissa kasvatustilanteissa.

Kaikki haastateltavat kokivat, että haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsisi ryhmätilanteissa ennen kaikkea aikuisen läsnäoloa.

”Monesti tää haastavasti käyttäytyvä lapsi voi tarvita ihan täysin sen yhden aikuisen. Joskus kahdenkin.”

”..se haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee ilman muuta aikuisen joka olisi siinä vieres..eihän lapsi pysty itekseen rauhoittumaan että se tarvitsee sen aikuisen..”

”..että ku ois riittävästi aikuisia, että se pitäis näkyä siinä että jos ryhmässä on paljon haastavasti käyttäytyviä lapsia että niitä aikuisia olis sitte siinä suhteessa myös siellä ryhmässä.”

”..että se tuki on jo rakenteissa, että miten se ryhmä koostetaan.”

Haastateltavat korostivat myös ennakkoinnin tärkeyttä ryhmätilanteissa. Haastavasti käyttäytyvän lapsen tukimuotoina mainittiin myös lapselle annettava käsin näperrettävä lelu tai esine, joka voi auttaa lasta rauhoittumaan ryhmätilanteessa. Toisinaan lapsen kanssa on poistuttava eri tilaan rauhoittumaan. Myös silittely ja hieronta koettiin hyväksi keinoiksi. Lapsen huomion siirtäminen johonkin muuhun asiaan kuin omaan pahaan oloon on todettu pienten ryhmässä toimivaksi. Lisäksi haastateltavat kokivat, että haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee kasvattajan positiivista asennetta ja kannustusta. Positiivisuuden avulla lapsi ei koe itseään uhatuksi tilanteessa.

”..mä oon yrittäny sanoa, että koska mä tykkään susta niin paljon, niin siksi mä haluan opettaa sulle tämän asian..”

”..sitä pitää järjestää niin se tilanne, että siitä on kunniallinen ulospääsy ja justiin tuollahan siihen päästään, että mä haluan auttaa ja mä uskon että tää onnistuu. Että en mä oo menettäny toivoani sua kohtaan.”

Haastatteluissa mainittiin lasten itsesäätelytaitoja tukevia menetelmiä, joita haastateltavat käyttivät kasvatustyössä. Molemmissa haastatteluissa nousi esille ennakoinnin merkitys itsesäätelyn tukemisen taustalla.

”..että kellekään ei tulisi mikään hetki tässä ja nyt vaan ne sais vähä valmistautumaan.”

Muita menetelmiä olivat positiivisen palautteen antaminen, rauhoittuminen sekä tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen. Positiivista palautetta annettiin sanallisesti tai esimerkiksi keuhkoneen avulla, yläfemman heitolla tai palkitseamalla tarroilla, leimoilla tai muilla keräiltävillä asioilla. Rauhoittumista harjoiteltiin sylissä pitämällä sekä hengitysharjoitusten, erilaisten rauhoittumishetkien sekä erillisen rauhoittumispaikan avulla. Myös toiseen toimintaan ohjaamista, kuten muovailua tai palapelin tekoa, käytettiin rauhoittumisen tukena. Osa lapsista kaipaa omaa tilaa rauhoittuakseen.

”Ja joku on vaan se tarvii sen yksin sen hetken olla, että se on melekee paras että aikuinen seurailee sen ja antaa mennä sen pahimman ohi ja sitten menee vasta siihen tilanteeseen..”

Tunnekasvatus oli olennainen osa lasten itsesäätelytaitojen tukemisessa. Tunteiden tunnistamisen ja sanoittamisen apuna haastateltavat käyttivät aikuisen antamaa mallia, kuvia, taidetta, liikennevaloja, peukutusta ja tunteita kuvaavia värejä.

Haastateltavat pohtivat, kuinka toimivia ja riittäviä nämä itsesäätelyä tukevat menetelmät ovat arkisissa tilanteissa. Haastatteluissa nousi esille, että menetelmien

toimivuus on aina riippuvainen niin lapsesta, kasvattajasta kuin tilanteestakin. Kaikkien lasten kohdalla eivät toimi samat menetelmät, ja tyyppillistä on myös, että menetelmä voi toimia hetken aikaa, kunnes on vaihdettava toiseen. Päivät ovat erilaisia ja myös vuodenaika vaikuttaa, sillä loppusyksyllä ja -kevällä niin lapset kuin aikuisetkin ovat väsyneempiä. Ryhmän koko sekä kasvattajien määrä, vaihtuvuus ja ammattitaito vaikuttavat menetelmien toimivuuteen.

”..kun on oikeen oma tiimi paikalla niin kyllä sitten menetelmät toimii ehkä vähän paremmin kun sä pystyt niihin kunnolla keskittymään ja sä tiedät että se muu ryhmä siellä kyllä toimii vaikka sä miten oot rauhottelemassa jotakin yhtä lasta.”

”..niin paljo enemmän vois tehdä ku olis aikuisia enemmän et ei niinku tällä hetkellä meillä ei ainakaan riitä..”

”..menetelmät toimii yksittäisen lapsen kohdalla jos sulla on siihen aikaa, mutta jos sä joudut yhtäaikaasesti säätelemään siinä yhtä kahta kolomia neljää ja sitte viides tuloo siihen vielä kun sä yrität jotaki rauhottaa..niin ei kyllä toimi niinku mitkään keinot siinä vaihees ku on liian monta haastetta yhtä aikaa.”

Haastateltavia pyydettiin kertomaan, millaisena he kokevat oman ammatillisen osaamisensa haastavissa kasvatustilanteissa ja millaista osaamista he kaipaisivat mahdollisesti lisää. Varhaiskasvatuksen opettajat kokivat sekä koulutusten että työkokemuksen vahvistaneen ammatillista osaamista. Esimerkiksi tunnetaito-ohjaaja- ja Ihmeelliset vuodet -koulutus ovat tuoneet lisää menetelmäosaamista, mutta ne vaativat vielä harjoittelua. Työkokemus oli vuosien myötä opettanut joustavuutta - haastavia kasvatustilanteita ei tarvitse aina hoitaa tietyllä tavalla, vaan toimintatapaa voi vaihtaa ja kokeilla erilaisia vaihtoehtoja toimia.

Kiinnostus lasten haastavaa käyttäytymistä kohtaan, halua oppia lisää ja syventää osaamista nousivat esille. Haastateltavat kertoivat kokevansa onnistumisia, mutta

epävarmuutta syntyi erityisesti lapsen aggressiivisen käyttäytymisen kohtaamisessa.

”No kyllähän sitä tietysti osaa ammatillisesti siinä toimia ja säädellä omia tunteitaan mutta..vähä semmonen epävarmuus kuitenkin että jos on oikeen..tosi vahva semmonen tunteenpurkaus, tai se tilanne niinku eskaloituu aika radikaalisti, että sitte saattaa että lapsi lyö, potkii, puree tai paukuttaa seiniä tai ovia ja niin sitten vähä että miten tässä nyt tulis käyttäytyä..”

”Niin just se aggressiivinen käytös niinku jos sellasta haastavaa käyttäytymistä, niin onhan se, koska siihen on puututtava saman tien..”

Myös neuropsykiatrisista haasteista haastateltavat toivoivat lisää osaamista. Ylipäätään haastavan käyttäytymisen taustalla olevien syiden tunnistaminen aiheutti epävarmuuden tunnetta.

”..että mikä tarve sillä lapsella on niitten tunteitten takana.”

”..kyllä mä ainaki oon ajatellu viime aikoina sitä nepsyosaamista kyllä pitäis olla niinku lisää että.”

”Se on muuten aivan totta mä oon miettiny.. ihan samaa et se (neuropsykiatriset haasteet) on semmonen mut aika vähän niitä koulutuksia nyt on ollu..”

Haastateltavat toivoivat oppivansa myös tukiviittomia, joiden käyttö vähentäisi kuvien tarvetta niillä lapsilla, joilla on kielellisten vaikeuksien takia myös käyttäytymisen haastetta.

”..että ei välttämättä tarvi ettiä niitä kuvia jostaki..vaan sä voisit jo niillä omilla käsillä jo niinku näyttää. Et se (tukiviittomat) on se mitä ainaki mä haluan niinku oppia, koska se auttaa sit niitä joilla on kielellisiä ongelmia ja siitä johtuen kaikkea muutaki.”

Esille nousi myös halu panostaa entistä enemmän vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön ja erityisesti lapsen haastavan käyttäytymisen puheeksi ottamiseen vanhempien kanssa tarpeeksi ajoissa.

”..vanhempien kans tehtävä yhteistyö on sellasta mihinkä ehkä haluais vielä enemmän panostaa..oon siinä kohtaa tosi tyytyväinen itteeni, että oon löytäny niitä semmosia hyviä hetkiä vanhempien kans ja ollaan päästy samoille linjoille. Niin siihen toivois että oppis itte niinku vielä enemmän.”

Haastateltavat kertoivat keinoja, joiden avulla säätelevät omia tunteitaan haastavissa kasvatustilanteissa. Molemmissa haastatteluissa nousi esille itsensä rauhallisena pitäminen hengittelyn avulla. Muita toimivia keinoja varhaiskasvatuksen arjessa olivat laskeminen sekä tarvittaessa aikuisen vaihtaminen sekä toiseen tilaan poistuminen mahdollisuuksien mukaan. Toisinaan oli tarvetta myös kuulosuojainten käytölle. Lisäksi tietoisien ajattelun avulla oli helpompi säädellä tunteitaan, kun ymmärtää lapsen käyttäytymistä. Tieto siitä, että lapsen asioista voi keskustella jälkepäin tiimin kanssa ja myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on saatavilla, helpotti tilanteissa selviämistä.

”Mäkin yritän vaan jotenkin aatella, että sillä on nyt tosi paha olla, se purkaa sitä nyt sillä keinolla mitä hänellä tällä hetkellä on osaamispakissa ja mun tehtävä on nyt auttaa siinä ja kestää se.”

Haastateltavat kokivat, että lapselle saa myös näyttää omia tunteitaan ammatillisesti. Aikuisen kehonkieli ja äänenpaino eivät saa olla ristiriidassa sanojen kanssa, koska muuten lapsi ei ymmärrä aikuisen viestintää. Kasvattajan on kuitenkin perusteltava lapselle tunnereaktionensa.

”..mutta mä sanon kyllä sitten, että mä tuln sen takia vihaiseksi, koska...”

Haastateltava otti esille myös sen, että haastava tilanne ei aina herätä kasvattajassa niin sanottuja negatiivisia tunteita. Joskus aikuista voi jopa naurattaa, jos lapsen reaktio on tilanteeseen nähden suuri. Aikuisen on silloin pysyttävä tilanteessa vakavana, jotta lapselle ei tulisi tunnetta, että häntä ei oteta tosissaan.

”..joskus näis tilanteis voi jopa muuten naurattaa, et se ei oo aina se ikävä tunne mikä niinku ittellä tulee, vaan sattaa tulla se vielä kauheempi että se lapsi voi niinku tulla nolatuksi ku sua rupeeki naurattaa..”

”..sinänsä söpö kiukuttelu..”

7.3 Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö

Haastateltavat pohtivat, millaista on hyvä kasvatusyhteistyö kodin ja varhaiskasvatuksen välillä etenkin haastavasti käyttäytyvien lasten kohdalla. Haastateltavat kertoivat myös kasvatusyhteistyössä kohtaamiaan tilanteita. Vastauksista nousi esille, että hyvä kasvatusyhteistyö muodostuu avoimuudesta, luottamuksellisuudesta, tasavertaisuudesta sekä yhteisistä tavoitteista huoltajien ja varhaiskasvatuksen välillä.

”..niin sanotusti samalla puolen pöytää..”

Haastavasti käyttäytyvän lapsen kohdalla kasvatusyhteistyössä haastateltavat korostivat edellisten lisäksi myös positiivista palautetta, hyviä vuorovaikutustaitoja sekä toivon ylläpitämistä (kuvio 2). Riittävä hyvän palautteen antaminen ja asioiden lähestyminen muutoinkin positiivisesta näkökulmasta koettiin tärkeäksi. Jokaista päivän aikana tapahtunutta tilannetta ei haastateltavien mielestä tarvitse raportoida vanhemmille, vaikka avoimuus ja totuudenmukaisuus tärkeää onkin. Yksi haastateltavista kertoi myös, että vanhempien kanssa on tärkeää jutella myös muistakin asioista kuin vain siitä, miten lapsen päivä on mennyt.

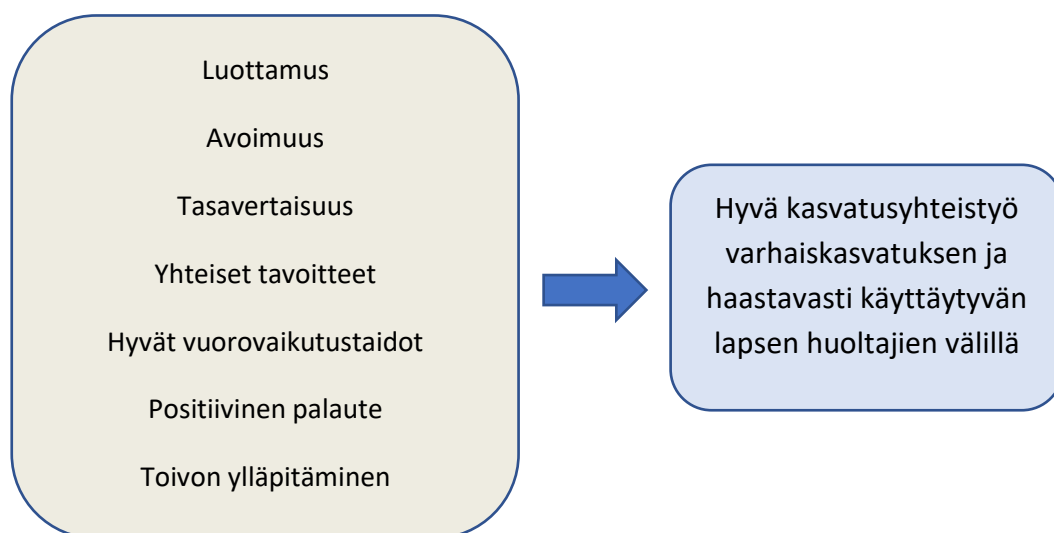
”.. jos on niinku tavallaan aika usein tullu sitä kielteistä sinne kotiin niin siinä on aina peiliin kattomisen paikka, että muistetaanko sanoa riittävästi

*niitä hyviä juttuja. Ettei se kuva maalaannu kotiinpäin että täältä vaan tu-
loo sitä negatiivista viestiä ja ongelmapainotteista, että siinä aina niinku
että muistetaan kehua ja ei aina joka napsausta kannata sanoa jos on pal-
jon haasteita..”*

*”..kumminkin se tunne perheellä, että tänne on kiva tuoda, tänne on kiva
tulla.”*

*”..yhyres sitä selevittää ja sen toivon luominen on mun mielestä jotenkin
semmonen tärkeä tehtävä, että se elämä ei oo pilalla täs hetkes, vaan on
aina niinku toivoa..”*

Kuvio 2. Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välinen kasvatusyhteistyö.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisessä kasvatusyhteistyössä oli kohdattu sekä onnistuneita että haasteellisia tilanteita. Toimivaa yhteistyö oli ollut silloin, kun vanhemmat olivat ilahuneet siitä, että varhaiskasvattaja oli ottanut puheeksi lapsella ilmenevät haasteet. Kodin ja varhaiskasvatuksen välillä oli sama linja ja myös kotona keskusteltiin päiväkodissa tapahtuneista tilanteista. Varhaiskasvatuksen ja

kodin välinen keskustelu koettiin avoimeksi. Vanhempien suhtautuminen tarjottuun tukeen oli positiivista, ja osa vanhemmista oli hakenut itse apua tilanteeseen.

”..on ollu haastavaa käytöstä jo useamman kerran ja on puhuttukin asi-oosta ja sitte ku on tullu taas haastava tilanne, niin jotenki ihanaa, että jotkut vanhemmat on sen sitte viimeen ottanu niin onkeensa, että ne on hakenu itte apua.”

”..vanhemmat on tosi iloisia että kun täältä tuodaan sitä viestiä..”

”..on niinku uskallettu avautua että mitä se arki on, niin niistä oon tosi ilonen.”

Kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa koettiin haastavana silloin, kun yhteistä linjaa ei löydetty kodin ja varhaiskasvatuksen välille. Osa vanhemmista oli myös saattanut loukkaantua siitä, kun päiväkodista oli kerrottu lapsen haastavasta käyttäytymisestä. Tavallista oli myös se, että lapsella oli päiväkodissa paljon haastavaa käyttäytymistä, mutta vanhempien mukaan kotona tällaista ei ilmennyt. Haastatteluaineistosta nousi esiin myös vanhempien ja koko perheen kuormittuneisuuden vaikutus yhteistyön sujuvuuteen.

”..sekä lapsen stressi että aikuisen stressi se tekee siitä yhteistyöstä välillä niinku tosi hankalaa, että siinä tilantees aivot ei vaan toimi.”

7.4 Ajatuksia lasten haastavasta käyttäytymisestä yleisesti

Kaikki haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että ammattitaitoisia aikuisia pitäisi olla varhaiskasvatuksessa riittävästi, jotta haastavasti käyttäytyviä lapsia pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman hyvin. Oman tiimin merkitys nousi esille ja haastateltavat kertoivat sen antavan voimia työssä jaksamiseen. Lasten haastavan käyttäytymisen koettiin myös lisääntyneen vuosien aikana. Haastateltavat kokivat, että esimerkiksi toimintaterapian tarve on kasvanut.

”..tuntuu et vuosi vuodelta ongelmat ja haasteet vaan lisäänty ja lisäänty, että sulla pitää olla koko aika enemmän ja enemmän työkalua ja koulutusta ja kaikkea että sä osaisit toimia ja olla niinku niin sanotusti tarpeeks ammattitaitonen, että sä saisit niille lapsille mahdollisimman hyvän alun täältä varhaiskasvatuksen päästä..”

Haastateltavat myös kokivat työn luonteen muuttuneen siten, että enää ei olla töissä vain lapsia varten, vaan koko perheen tilanne on otettava huomioon. Haastava käyttäytyminen nähtiin myös varhaiskasvatustyöhön kuuluvana osana, joka antaa kasvattajalle mielekästä haastetta työhön. Onnistumisen kokemukset tuovat iloa niin aikuiselle kuin lapselle itselleen. Haastateltavat kokivat, että lapsen itsetunnon rakentuminen on tärkeintä - vaikka haastava käyttäytyminen ei jäisi kään kokonaan pois, se on jo saavutus, että lapsi kokee olevansa hyväksyty.

”Mitä enemmän sä tämmösten lasten kans teet töitä ja takkuat, sen lähemmäksi ne tulee sulle.”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli nostaa esille varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kasvatustyöstä haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa. Aihetta lähestyttiin kolmen tutkimuskysymyksen pohjalta.

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Millaisia tilanteita haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa ilmenee varhaiskasvatuksen arjessa?
2. Millaista osaamista varhaiskasvatuksen opettajalta vaaditaan haastavissa kasvatustilanteissa?
3. Mitkä tekijät ovat varhaiskasvatuksen opettajan näkökulmasta tärkeitä, kun tehdään kasvatusyhteistyötä haastavasti käyttäytyvän lapsen huoltajien kanssa?

Tämän tutkimuksen perusteella haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa ilmenee haasteita ryhmätilanteissa, siirtymätilanteissa ja leikki-tilanteissa. Haastava käyttäytyminen näyttäytyy usein haluttomuutena siirtyä tilasta tai toiminnosta toiseen, keskittymisvaikeuksina, levottomuutena, aggressiivisuutena tai tilanteesta vetäytymisenä. Haastavaa käyttäytymistä ilmeni päivän aikana myös ulkoisten syiden vuoksi. Esimerkiksi kasvattajia ei ollut riittävästi, paikalla oli sijaisia tai oli muuten hektinen tilanne, johon lapset reagoivat.

Voidaan todeta, että haastavaa käyttäytymistä ilmeni hyvin samanlaisissa tilanteissa ja samalla tavalla, kuin aiemmissakin tutkimuksissa on todettu. Esimerkiksi Ahosen väitöstutkimuksessa (2015, 105-107) juuri ohjatut tuokiot ja siirtymätilanteet näyttäytyivät haastavina kasvatustilanteina. Vapaat leikki-tilanteet eivät kuitenkaan hänen havainnointitilanteissaan näyttäneet kovinkaan haastavina, vaikka toteuttamissaan haastatteluissa ne nousivatkin esille. Omassa tutkimuksessani kaikki haastateltavat kertoivat lasten käyttäytymisen haasteista myös vapaan leikin aikana.

Varhaiskasvatuksen opettajilta vaaditaan ammattitaitoa vastata lasten käyttäytymisen haasteisiin. Haastatteluiden perusteella haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa tarvitaan monipuolista menetelmäosaamista sekä vuorovaikutustaitoja toimia niin lasten, vanhempien kuin oman tiiminkin kanssa. Lisäksi tärkeää on kyky säädellä omia tunteitaan sekä reflektoida omaa toimintaansa. Tällä hetkellä haastatteluihin osallistuneet varhaiskasvatuksen opettajat kokevat tarvitsevansa lisäkoulutusta erityisesti lasten neuropsykiatrisista haasteista sekä aggressiivisesti käyttäytyvän lapsen kohtaamisesta ja tukemisesta. Menetelmäosaamisesta toivottiin erityisesti tukiviittomien oppimista.

Uudessa vuoden 2022 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2022, 50-62) määritellään entistä tarkemmin lapselle annettava tuki varhaiskasvatuksessa. Kolmiportainen tuki on jaettu yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Tukea tulee antaa lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti heti, kun tuen tarve havaitaan. Haastatteluaineistosta kolmiportainen tuki ei noussut esille ja jäin pohtimaan, olisiko tärkeää lisätä varhaiskasvatuksen opettajien tietoa kolmiportaisen tuen toteuttamisesta. Aihe on ajankohtainen ja herättää varmasti paljon kysymyksiä, joten varhaiskasvatuksen opettajien tietämystä aiheesta olisi mielestäni aiheellista lisätä.

Huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisessä kasvatusyhteistyössä tärkeinä koettiin avoimuus, luottamus, tasavertaisuus ja yhteiset tavoitteet, joiden lisäksi korostettiin haastavasti käyttäytyvien lasten kohdalla hyviä vuorovaikutustaitoja, positiivista palautetta sekä toivon ylläpitämistä. Myös esimerkiksi Karttusen (2016, 58-65) pro gradu -tutkielmassa nousi esille samoja teemoja, kuten luottamuksen, avoimuuden, tasa-arvoisuuden, vuorovaikutustaitojen ja positiivisen palautteen merkitys huoltajien ja varhaiskasvatuksen välisessä kasvatusyhteistyössä. Rantala ym. (2018, 134) toteavatkin, että todellista kasvatuskumppanuutta syntyy silloin, kun opitaan tuntemaan vanhempia ja luodaan luottamusta ja myönteistä ilmapiiriä ammattilaisten ja vanhempien välille.

Lopuksi voidaan todeta, että tutkimukseen osallistuneilla varhaiskasvatuksen opettajilla on tietoa ja kokemusta erilaisista menetelmistä haastavasti käyttäytyvien lasten tukemisessa, mutta aiheeseen liittyvä lisäkoulutus koetaan tarpeellisenä. Kaikki haastateltavat korostivat resurssien puutetta varhaiskasvatuksessa. Haastateltavat kokivat, että lasten käyttäytymisen haasteisiin ei tällä hetkellä voi vastata niin hyvin kuin pitäisi, sillä ryhmäkoot ovat suuria ja aikuisia ei ole riittävästi koko päivän ajaksi. Tutkimuksen perusteella varhaiskasvatuksen toiminnan järjestämisessä on kehitettävää. Myös esimerkiksi Kauppisen (2017,42-43) pro gradu -tutkielmassa nousi vahvasti esille varhaiskasvatuksen suuret ryhmäkoot ja resurssien puute, jolloin varhaiskasvattajat kokivat arjessa kiirettä ja riittämättömyyttä. Tämä vaikutti heikentävästi aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen ja sai lapsilla aikaan haastavaa käyttäytymistä. Varhaiskasvatuslaki (L 13.07.2018/540) velvoittaa, että varhaiskasvatuksessa on riittävästi henkilöstöä, jotta varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet voitaisiin saavuttaa ja lasten tuen tarpeisiin vastata. Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen opettajat kokevat riittämättömyyttä.

”Kun haluaa kumminkin tehdä sen työnsä mahdollisimman hyvin, että tuntuu että onko se sitten väärin, että sä teet sydämmestäs sitä työtä.”

9 POHDINTA

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi lasten haastavan käyttäytymisen, koska oman kokemuksen mukaan se on aihe, joka herättää paljon keskustelua varhaiskasvatuksen arjessa. Kuten haastatteluissakin ilmeni, lasten käyttäytymisen haasteet kuormittavat kasvattajia ja herättävät heissä riittämättömyyden ja neuvottomuuden tunteita, vaikkakin samalla haasteet myös motivoivat heitä. Kaikilla lapsilla on oikeus saada varhaiskasvatuksessa tarvitsemaansa yksilöllistä tukea, joten koen tärkeäksi, että sosiaalis-emotionaalisten taitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa nostetaan esille. Olen tyytyväinen aiheen valintaan, koska olen kokenut sen kiinnostavana ja motivoivana koko opinnäytetyöprosessin ajan.

Aiheen rajaaminen tuntui aluksi hieman haastavalta. Tutkimussuunnitelmaa laatiessani pohdin sitä, minkä teoreettisen näkökulman haastavaan käyttäytymiseen valitsen. Neuropsykiatriset häiriöt olisivat myös olleet kiinnostava tutkimuskohde, mutta esimerkiksi aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö ADHD diagnosoidaan usein vasta kouluiässä (ADHD-liitto 2022), joten ADHD:n tutkiminen varhaiskasvatusiässä olisi ollut haasteellista. Teoriaan tutustuessani päädyin valitsemaan lähestymistavaksi sosiaalis-emotionaalisen tuen tarpeen haastavaa käyttäytymistä selittäväksi tekijänä, jolloin keskiössä eivät ole mahdolliset diagnoosit, vaan lapsen tarvitsema tuki.

Sain tutkimussuunnitelman valmiiksi keväällä 2022, ja tutkimuslupa myönnettiin toukokuussa. Ensimmäisen haastattelun ehdin toteuttaa toukokuun lopulla ja toisen kesäkuun alussa. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen pääsin aloittamaan tulosten analysoimisen ja kirjoitusprosessin. Opinnäytetyö eteni suunnitellussa aikataulussa, ja tuli kokonaisuudessaan valmiiksi syksyllä 2022.

Olen tyytyväinen siihen, että valitsin haastateltaviksi varhaiskasvatuksen opettajat sen sijaan, että mukana olisi ollut myös lastenhoitajia, koska aineiston analysointi olisi voinut olla haastavampaa eri ammattiryhmien vuoksi. Aluksi pohdin myös

sitä, olisiko ollut parempi suunnata tutkimus vain 3–5 -vuotiaiden ryhmien varhaiskasvatuksen opettajille. Nyt mukana oli kaksi alle 3-vuotiaiden ryhmien opettajaa. Haastatteluissa ei kuitenkaan näkynyt suurempaa eroa siinä, onko kyse alle 3-vuotiaiden vai 3–5 -vuotiaiden ryhmästä, koska esimerkiksi haasteet kaverisuhteissa ovat osa molempien ikäryhmien arkea. Pienten puolella kyse on kuitenkin enemmän ikäkauteen kuuluvasta vaiheesta, jolloin leikkikaverit kiinnostavat, mutta kyky huomioida muita on vielä kehittymätön ja leikkiminen voi olla rajua (Sinkkonen & Korhonen 2015, 181-182). Jos tekisin tutkimuksen uudelleen, valitsisin ehkä kohderyhmäksi vain 3–5 -vuotiaiden ryhmien opettajat, jolloin kaikki tutkimukseen osallistuvat pohtisivat aihetta samasta lasten ikäryhmästä.

Pohdin aluksi sähköisen kyselylomakkeen käyttämistä aineiston keräämisessä, mutta päädyin kuitenkin haastatteluiden järjestämiseen. Olen todella tyytyväinen, että valitsin haastattelut, koska ne olivat koko opinnäytetyöprosessin mielenkiintoisin ja antoisin vaihe. Sähköiseen kyselylomakkeeseen olisi liittynyt mm. epävarmuus vastaajien määrästä ja siitä, miten kattavasti kysymyksiin on vastattu. Haastatteluiden avulla sain monipuolisen aineiston, ja ryhmähaastatteluissa syntyi muutenkin luonnollinen ja innostunut keskustelu haastateltavien kesken. Myös haastateltavat itse kokivat haastattelut mieluiseksi.

Haastatteluiden jälkeen pohdin kuitenkin sitä, olisiko yksilöhaastatteluiden avulla tullut enemmän näkyviin haastateltavien erilaisia näkemyksiä. Ryhmähaastatteluissa kävi helposti niin, että ajatuksista tuli niin sanotusti yhteisiä, jolloin yksi sanoi jotain ja toiset myötäilivät. Tämä toki oletettavasti johtui siitä, että haastateltavien ajatukset ja kokemukset olivat aidosti samansuuntaisia. Lisäksi haastattelutilanteissa jonkun haastateltavan sanoma asia auttoi toista haastateltavaa muistamaan jotain olennaista. Koen, että tutkimuksen aiheen kannalta ryhmähaastattelu oli hyvä valinta yksilöhaastattelun sijaan. Varhaiskasvatus on tiimityötä, jossa lasten haasteet kohdataan yhdessä. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena oli herättää keskustelua lasten haastavasta käyttäytymisestä varhaiskasvattajien keskuudessa, ja tämä tavoite toteutui jo haastattelutilanteissa.

Jos tekisin tutkimuksen uudelleen, pohtisin vielä toista tutkimuskysymystä. Tutkimuskysymyksenä oli ” Millaista osaamista varhaiskasvatuksen opettajalta vaaditaan haastavissa kasvatustilanteissa?”. Tähän tutkimuskysymykseen oli johtopäätöksiä tehdessä aluksi haastavaa löytää vastausta, koska mikään haastattelukysymys ei suoranaisesti antanut vastausta siihen. Aiemmin harkitsemani ”Miten haastavasti käyttäytyviä lapsia tuetaan päiväkodissa?” -tutkimuskysymys olisi ollut jälkeinpäin ajateltuna ehkä parempi vaihtoehto. Toisaalta sain tutkimuskysymykseen vastauksen, kun tarkastelin kokonaisuutta ja kaikkia haastattelukysymyksiä, joten suurempaa haastetta tästä ei syntynyt.

Pohdin yhden haastateltavan huomiota siitä, että olisin saattanut saada erilaisen haastattelun eri vuodenaikana. Loppukevät on päiväkodissa hektistä aikaa ja lapset ja aikuisetkin jo loman tarpeessa, jolloin haastateltavan mukaan lapsilla on käyttäytymisen haasteita tavallista enemmän. On mahdollista, että esimerkiksi alkusyksystä toteutettu haastattelu olisi tuottanut jossain määrin erilaisia tuloksia. Haastateltavat pohtivat aihetta kuitenkin myös menneiltä ajoilta, eivät vain nykyhetkeä, joten tulokset eivät välttämättä olisi olleet kovin erilaisia.

Koen, että opinnäytetyön tekeminen on lisännyt omaa ammatillista osaamistani varhaiskasvatuksen parissa. Käyttämäni lähteet ovat ajantasaisia ja tarkempi tutustuminen varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin on lisännyt tietämystäni muun muassa varhaiskasvatuksen tavoitteista, toimintakulttuurista ja laaja-alaisen osaamisen alueista. Haastatteluiden avulla sain arvokasta työelämän tietoa varhaiskasvatuksen arjesta haastavasti käyttäytyvien lasten kanssa. Myös tutkimuksen tekeminen prosessina on tullut tutuksi lähdekirjallisuuden avulla.

Tässä opinnäytetyössä kohderyhmänä oli varhaiskasvatuksen opettajat. Pohdin myös sitä, millaisia ajatuksia vanhemmilla voisi olla lapsensa haastavasta käyttäytymisestä ja kasvatusyhteistyöstä päiväkodin kanssa. Vanhempien näkemyksen tutkiminen olisi mielestäni tärkeää kaikkien osapuolten kannalta, koska he tunte-

vat lapsensa parhaiten ja heillä on tietämys siitä, miten lapsi käyttäytyy varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Kun lapsella ilmenee haastavaa käyttäytymistä, vanhempien kokemusten esille tuominen toisi arvokasta tietoa lapsen hyvinvoinnin ja kasvatusyhteistyön kannalta.

Lastenhoitajien näkemyksiä ja kokemuksia olisi mielestäni hyvä myös tutkia, koska lasten käyttäytymisen haasteet koskettavat yhtä lailla myös heidän arkeaan varhaiskasvatuksessa. Haastatteluissa nousi esille oman tiimin merkitys varhaiskasvatuksen opettajien työssäjaksamisen kannalta, joten kaikkien kasvattajien näkökulma on tärkeä. Koko ryhmän toiminnan ja hyvinvoinnin kannalta on mielestäni olennaista, että kaikilla varhaiskasvattajilla on riittävästi asiantuntemusta tukea haastavasti käyttäytyviä lapsia ja heidän sosiaalis-emotionaalisia taitojaan.

Haastatteluiden perusteella lasten aggressiivinen käyttäytyminen herätti kasvattajissa neuvottomuutta. Myös Ahonen (2017, 32) tuo esille aggressiivisen käyttäytymisen olevan kaikkein kuormittavin ilmenemismuoto sosiaalis-emotionaalisesta tuen tarpeesta. Sinkkosen ym. (2015, 231) mukaan aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia tulisi tukea jo varhaisessa vaiheessa löytämään myönteisiä ongelmanratkaisutaitoja, jolloin voidaan välttyä mahdollisilta myöhemmiltä negatiivisilta seurauksilta. Myös Hofvander (Vetenskap och Hälsa 2018) korostaa varhaisen tuen merkitystä, sillä lapsella, jolla ilmenee erityisen paljon fyysistä aggressiivisuutta, on suuri riski jatkaa sitä myös tulevaisuudessa. Aggressiivisen käyttäytymisen ilmenemistä varhaiskasvatuksessa voisi siis tutkia lisää, ja nostaa esille varhaiskasvattajien käyttämiä menetelmiä aggressiivisten lasten tukemisessa.

Opinnäytetyön toimeksiantaja sai tutkimuksen avulla tietoa siitä, kuinka haastatteluihin osallistuneet varhaiskasvatuksen opettajat kokevat lasten haastavan käyttäytymisen arjessa ja onko heillä mielestään riittävästi resursseja tukea haastavasti käyttäytyviä lapsia päiväkodissa. Lisäksi toimeksiantaja sai tietää varhaiskasvatuksen opettajien toivomasta lisäkoulutustarpeesta lasten sosiaalis-emotionaaliin haasteisiin liittyen. Koska lasten tuen tarpeisiin on hyvä tarttua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, näkisin tärkeänä, että erityisesti haastatteluissa esille

nousseet lasten neuropsykiatriset oireet ja aggressiivinen käyttäytyminen huomioidaisiin entistä enemmän tulevissa koulutuksissa. Varhaisella tuella on mahdollisuus ehkäistä myöhempää haasteiden kasvamista. Positiivista on, että haastattelemani varhaiskasvatuksen opettajat kertoivat halustaan tukea haastavasti käyttäytyviä lapsia mahdollisimman hyvin ja suhtautuvansa positiivisesti uusien sosiaalis-emotionaalisia taitoja tukevien menetelmien oppimiseen ja ammattitaitonsa kartuttamiseen.

LÄHTEET

ADHD-liitto. 2022. Lapset. Viitattu 29.6.2022. <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/lapset/>

Ahonen, L. 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä. PS-kustannus.

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2016. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa varhaiskasvatuksen käsikirja, 262-275. Toim. Hujala, E. & Turja, L. Jyväskylä. PS-kustannus.

Eskola, J., Lätti, J. & Vastamäki, J. 2018. Teemahaastattelu: lyhyt selviytymisopas. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 27-51. Toim. Valli, R. Jyväskylä. PS-kustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Tammi.

Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa! Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. Jyväskylä. PS-kustannus.

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL. 2020. JHL:n kysely: varhaiskasvatuksen ammattilaisia lyödään, purraan ja pusketaan, tilanteiden selvittäminen ontuu. Viitattu 15.3.2022. <https://www.jhl.fi/2020/01/23/jhl-n-kysely-varhaiskasvatuksen-ammattilaisia-lyodaan-purraan-ja-pusketaan-tilanteiden-selvittaminen-ontuu/>

Karttunen, A. 2016. Haastava lapsi perheessä – lastentarhanopettajien kokemuksia yhteistyöstä vanhempien kanssa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52485/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201612205199.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kauppinen, M. 2017. Ympäristön aiheuttamaa vai lapsen toiminnasta johtuvaa? Haasteet päiväkodin arjessa varhaiskasvattajien kuvaamina. Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/101690/GRADU-1498652862.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki. WSOY.

Kerola, K. & Sipilä, A-K. 2017. Haastava käyttäytyminen – muutoksen mahdollisuuksia. Valteri. Valteri-koulu.

Ketonen, R., Kontu, E., Lahtinen, R., Pesonen, H. & Tuomi, E. 2018. Kehitysvammaisuus, autismikirjo ja lapsen tuen tarve. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus, 287-303. Toim. Pihlaja, P. & Viitala, R. Jyväskylä. PS-Kustannus.

L 13.07.2018/540. Varhaiskasvatuslaki. Finlex. Viitattu 15.3.2022.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Jyväskylä. PS-kustannus.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki. Tammi.

Neitola, M. 2022. Sosiaalisemotionaaliset taidot. Rinnalla. Turun yliopisto. Viitattu 3.5.2022. <https://sites.utu.fi/rinnalla/sisaltoalueet-ja-asiantuntijat/sosiaaliemotionaaliset-taidot/>

OAJ. 2022. Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Viitattu 25.6.2022. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>

Opetushallitus. 2022. Mitä on varhaiskasvatus? Viitattu 15.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetushallitus. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 16.3.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>

Pihlaja, P. 2018. Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus, 141-181. Toim. Pihlaja,P. & Viitala, R. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Pihlaja, P. & Viitala, R. 2018. Varhaiserityiskasvatus suunnannäyttäjänä. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus, 10-14. Toim. Pihlaja,P. & Viitala, R. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Rantala, A. & Uotinen, S. 2018. Varhaiskasvattajan ja perheen yhteistyön merkitys. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus, 121-136. Toim. Pihlaja, P. & Viitala, R. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Ryhmähaastattelu. KvaliMOTV – menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 27.8.2022. https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L6_3_4.html

Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. 2020. Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä. PS-Kustannus.

Sandberg, E. 2021. Innostavan ja motivoivan palautteen antaminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 22.6.2022. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/koulun-kerhotoiminta/innostavan-ja-motivoivan-palautteen-antaminen/>

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki. Duodecim.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Vetenskap och Hälsa. 2018. Ta barns aggressivitet på allvar. Viitattu 8.7.2022. <https://www.vetenskaphalsa.se/ta-barns-aggressivitet-pa-allvar/>

Viljamaa, J. 2014. Kuka täällä oikein määrää? Lapsiperheen kasvatuskirja. Helsinki. Minerva.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä. PS-kustannus.

Yle svenska. 2019. Visa att du älskar ditt barn även när hen driver dig till vansinne. Viitattu 7.7.2022. <https://svenska.yle.fi/a/7-1371713>

LIITTEET

LIITE 1

Hei!

Tutkin opinnäytetyössäni lasten haastavaa käyttäytymistä varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Olen kiinnostunut kuulemaan, millaisia kokemuksia sinulla on päiväkodin haastavista kasvatustilanteista, millaisena koet oman ammatillisen osaamisesi näissä tilanteissa sekä mitä ajatuksia ja kokemuksia sinulla on vanhempien ja varhaiskasvattajien välisestä kasvatusyhteistyöstä.

Lasten haastava käyttäytyminen koskettaa jokaisen varhaiskasvattajan arkea josain määrin. Haastavaa käyttäytymistä on mm. aggressiivinen ja uhmakas käytös, ylivilkkaus ja tarkkaamattomuus, vetäytyminen sekä voimakkaat tunteenpurkaukset. Haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee tukea sosiaalis-emotionaalisten taitojen oppimiseen, erityisesti itsesäätelytaidon kehittämiseen. Itsesäätelytaito tarkoittaa kykyä säädellä omia tunteita, käyttäytymistä ja kognitiivista toimintaa tilanteen edellyttämällä tavalla.

Annan haastattelukysymykset sinulle etukäteen nähtäväksi, jotta saat pohtia vastauksiasi rauhassa. Tutkimus toteutetaan ryhmähaastatteluina. Haastattelutilanteet nauhoitetaan. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastattelut toteutetaan luottamuksellisesti ja anonyymisti. Päiväkodin ja paikkakunnan nimeä ei tuoda ilmi opinnäytetyössä.

X kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö on myöntänyt tutkimusluvan opinnäytetyön tekemiselle. Valmis opinnäytetyö julkaistaan osoitteessa www.theseus.fi.

Mikäli sinulla on kysyttävää opinnäytetyöstä, voit ottaa sähköpostitse yhteyttä minuun tai opinnäytetyöni ohjaajaan: Susanna Weber, (sähköpostiosoite)

Kiitos yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin,

Hanna Pesonen, sosionomiopiskelija

Vaasan ammattikorkeakoulu

(sähköpostiosoite)

LIITE 2

Haastattelukysymykset

1. Millaisia haastavia kasvatustilanteita päiväkodin arjessa on? Kerro käytännön esimerkkejä.
2. Millaista tukea haastavasti käyttäytyvä lapsi tarvitsee ryhmätilanteissa?
3. Miten päiväkodissanne tuetaan lasten itsesäätelytaitoja?
4. Miten nämä menetelmät toimivat arkisissa tilanteissa? Ovatko ne mielestäsi riittäviä?
5. Millaisena koet oman ammatillisen osaamisesi haastavissa kasvatustilanteissa? Millaista osaamista kaipaisit mahdollisesti lisää?
6. Miten säätelet omia tunteitasi haastavissa kasvatustilanteissa?
7. Millaista on hyvä kasvatusyhteistyö kodin ja varhaiskasvatuksen välillä?
8. Millaisia tilanteita olet kohdannut kasvatusyhteistyössä, kun lapsi käyttäytyy haastavasti? Kerro käytännön esimerkkejä.
9. Mitä asioita kasvatusyhteistyössä pidät erityisen tärkeinä silloin, kun lapsella ilmenee haastavaa käyttäytymistä?